

ZPRAVODAJ

1/2011

SEVERSKÉ SPOLEČNOSTI

Hans Christian Andersen, muzeum v Odense (Dánsko), foto Jana Černá

ZPRAVODAJ SEVERSKÉ SPOLEČNOSTI 1/2011

*Stránky Severské společnosti včetně elektronické verze tohoto Zpravodaje naleznete na internetové adrese **www.severskaspolecnost.cz***

redakční uzávěrka: 15. dubna 2011

schváleno k vydání: 3. května 2011 Výborem Severské společnosti

vychází: květen 2011

redakce: Jana Černá, cerna@severskaspolecnost.cz

tisk a distribuce: Česká pošta a. s., Postservis České Budějovice

Příspěvky do Zpravodaje zasílejte na e-mailovou adresu: **cerna@severskaspolecnost.cz**.

Uzávěrka následujícího čísla zatím nebyla stanovena.

Zpravodaj Severské společnosti 1/2011

Stalo se – uskutečněné akce Severské společnosti v minulém období

9. listopadu 2010 – V Modrém sále Slovenského institutu proběhla přednáška Ladislava Řezníčka k 100. výročí úmrtí nositele Nobelovy ceny za literaturu z roku 1903 **Bjørnstjerne Bjørnsona**. Konala se od 19 hodin v rámci prezentace několika knižních titulů. Členy Severské společnosti na ni pozvala Norská sekce.

13. listopadu 2010 – Od 19 hodin se v pražském Muzeu české hudby konala kulturní akce Musici poetiky **Skandinávské baroko**, na kterou byli členové Společnosti také pozváni.

25. listopadu 2010 – Dánská sekce od 17:30 hodin v Českém svazu VTS promítala dva cestopisné filmy Pavla Kouteckého a Jana Buriana, který přišel na besedu. Šlo o filmy **Žít jako Dán** a **Bornholm – mimo sezónu**.

1. prosince 2010 – V budově Českého svazu VTS proběhlo od 17:30 hodin **setkání s dánským velvyslancem J. E. Ole Moesbym** spojené s přednáškou na téma **Tycho de Brahe**. Akci uspořádala Dánská sekce.

11. prosince 2010 – Brněnská pobočka oslavila **svátek sv. Lucie** od 15 hodin v hotelu Intercontinental.

12. prosince 2010 – Členové z Prahy a okolí se od 17 hodin sešli na oslavu **svátku sv. Lucie** v Baráčnické rychtě na Malé Straně.

12. ledna 2011 – **Po severských zemích před 30 lety** nás provedl kameraman František Němec v rámci besedy s promítáním filmu a ukázkami fotografií, kterou zorganizovala Islandská sekce od 17 hodin na FAMU.

16. února 2011 – Švédská sekce uspořádala **besedu s velvyslankyní Švédského království v Praze paní Inger Ultvedt**, akce se konala v domě Českého svazu VTS od 17 hodin.

17. února 2011 – Od 17 hodin se na Novotného lávce konala další přednáška z volného cyklu **Co hýbalo Norskem...** S nejdůležitějšími norskými událostmi uplynulého roku seznámil posluchače pan Yngvar Brenna.

4. března 2011 – Vedení Severské společnosti se od 14:30 hodin zúčastnilo **recepce s Mezinárodním klubem Stockholm** na Švédském velvyslanectví v Praze.

29. března 2011 – Tamara Sedláčková z Brněnské sekce připravila od 18 hodin v salónku brněnského hotelu Intercontinental **Finský večer** na téma Finsko, Švédsko a Laponsko.

6. dubna 2011 – Švédská sekce zorganizovala od 17:30 hodin na FAMU promítání filmu **Ať vejde ten pravý (Låt den rätte komma in, 2008)**. Projekci předcházela prezentace české verze jeho knižní předlohy, kterou v roce 2010 vydalo nakladatelství Argo v překladu vedoucí Švédské sekce Jany Holé.

Plánované akce – výběr z programu na následující měsíce

26. dubna 2011 – Promítání dalšího snímku v pořadí zajistí Dánská sekce, tentokrát půjde o film **Kandidát (Kandidaten, 2008)**, který členové mohou zhlédnout opět od 17:30 hodin na FAMU.

2. května 2011 – Finská sekce uspořádá od 17:30 hodin v domě Českého svazu VTS **besedu s novou velvyslankyní Finské republiky v Praze paní J. E. Päivi Hiltunen-Toivio** na téma Finsko dnešních dnů.

9. května 2011 – Norská sekce uspořádá **besedu s českou mušerkou Janou Henychovou** na téma závodů psích spřežení. Akce se bude konat v domě Českého svazu VTS.

26. května 2011 – Od 17 hodin proběhne v PEN klubu (5. patro v budově Národní knihovny, Klementinum 190, Praha 1) **tradiční islandsko-estonský pořad**, který bude věnován novým překladům Naděždy Slabihoudové a prezentaci časopisu Plav. Přípravuje Islandská sekce.

1. června 2011 – V kavárně Rohlík na Kavčích horách proběhne od 17 hodin **vzpomínkové setkání u příležitosti 21. výročí založení Severské společnosti**.

23. června 2011 – Švédská sekce připravuje pro pražskou pobočku tradiční **oslavu svátku Slunovratu**, tentokrát v Yacht klubu v Praze-Podolí.

26. června 2011 – Brněnská pobočka si při příležitosti **oslavy Midsommaru** u Brněnské přehrady připomene i **20. výročí založení pobočky**.

Švédská sekce Severské společnosti

Vás srdečně zve na tradiční

Midsommar u vody

ve čtvrtek 23. června 2011 od 17:00 do 20:00

v restauraci Yacht clubu CERE

Podolské nábřeží, Praha 4

Tradiční setkání členů a příznivců Severské společnosti,
příležitost potkat se a pobesedovat s ostatními přáteli Severu při švédské a české hudbě.
Prvek napětí do příjemného odpoledne vnese jako vždy tombola, v níž můžete vyhrát hodnotné ceny.

Těšíme se na Vaši účast.

Marta Janíková
předsedkyně Severské společnosti

Jana Holá
vedoucí Švédské sekce

Spojení: Tram 3, 17, 21, bus 148 do zastávky Podolská vodárna.
Odtud směrem k Vltavě přes malé parkoviště u Yacht clubu a po schodech dolů do restaurace.

I Česká republika má svůj Nordkapp

Čím dál více lidí v Evropě se obrací ke klidnému a chladnému Severu s nejsevernějším místem Nordkapp v Norsku. Nelze však zapomenout ani na český národ a jeho historii, který má taktéž svůj Sever. Tento se ustálil na severní část Šluknovského výběžku měřící něco přes 15 km a jižnější Frýdlantský výběžek.

Severská společnost by svým členům a jejich příbuzným, přátelům či známým ráda nabídla možnost cesty alespoň na český Nordkapp. V případě zájmu o dvoudenní zájezd se předběžně ohlaste na telefonním čísle 724 571 236 nebo napište e-mail na adresu barton@severskaspolecnost.cz. Výlet se uskuteční pouze v případě dostatečného počtu účastníků.

Na českém Severu lze z Dolní Poustevny putovat mírně kopcovitou krajinou na východ podél hranice s Německem až do Rumburku. Zdejší krajina má svoji krásu, historii oddělení od Saska. V místech, která pro hraniční pásmo byla nedotčena, je dnes volný pohyb, a pouze kroniky obcí zaznamenávají kruté politické změny v tomto pohraničním regionu.

Nejsevernějším místem ČR je Buková hora s 512 metry na 14°19'02" východní délky a 51°03'33" severní šířky s hraničním patníkem č. 2/40. Lze k němu přijít z Lobendavy po Severní silnici, dříve Císařské nebo také Drážďanské silnici. Pro špatný stav silnice lze autem dojet jen do Lobendavy-Severní a pak se na kole nebo pěšky vydat až k hranici a asi jeden kilometr jít podél ní.

Lobendava je nejsevernější vesnicí u nás, kde žije 350 obyvatel, vznikla na přelomu 12.–13. století jako nejstarší místo regionu. Vesnici dominuje kostel z roku 1346 se starým hřbitovem. V okolí se kdysi rýžovalo zlato a díky němu dal vznik obci hrabě Wiprecht z Gojče, který tehdy ovládal část Lužice patřící českému králi. Wiprecht byl zetěm Vladislava II. Slavná je i místní Císařská / Drážďanská, dnes Severní, silnice, vedoucí z Prahy do Drážďan. Rušná silnice se po druhé světové válce stala hraničním pásmem. Dnes je v Lobendavě Ústav sociální péče. Návštěvníci vesnice si mohou zajít na oběd do restaurace U hraničáře, kde si lze český i německy objednat naše česká jídla.

Šluknov je nejseverněji položeným městem v České republice, podle kterého je pojmenován celý Šluknovský výběžek. Leží v nadmořské výšce 350 m a má s okolními městskými částmi 5500 obyvatel. Od roku 2000 je znám jako Mikroregion Sever. První zmínky o Šluknovu pocházejí ze 13. století. Prvními majiteli Šluknovského panství byli Berkové z Dubé, pak následovala řada majitelů jako Šlejnicové, Mansfeldové, Harrachové a posledním byl E. L. Nostic-Rieneck. Po druhé světové válce se vlastníkem stalo město Šluknov. K tradičním výrobním prostředkům patřila zemědělská půda, rozvíjelo se zde tkalcovství a pivovarnictví. Bohužel významné hospodářské a správní centrum Šluknovského výběžku lehlo popelem při požáru v roce 1838. Šluknov také značně poškodily světové války a ještě dříve mor v roce 1632. V současnosti je však Šluknov nadále významným centrem tohoto výběžku.

Na malebném Mírovém náměstí lze vidět kombinovaný ráz našeho severského městečka – secesní budovu Domu kultury, empírovou kašnu (1794), barokní sloup Nejsvětější trojice (1752) a i věž barokního kostela sv. Václava (1714). Poblíž parku je renesanční zámek, který postavil Arnošt ze Šlejnic ve druhé polovině 16. století. Po požáru v roce 1986 byl rekonstruován a v roce 2006 otevřen veřejnosti. Na zámku je i regionální informační služba. Nedaleko náměstí se lze do kopce podívat na Křížovou cestu z roku 1756 s kaplí Poslední večeře Páně a menší kaplí Bičování. Křížová cesta navazuje na historický i dnešní hřbitov s památníkem F. Schillera a pomníkem padlých za světových válek.

Východně od středu Šluknova se nachází jeho městská část Království s dominantním empírovým kostelem sv. Vavřince (1848) s mozaikou Krista a deskou děkana P. Karla Wenzela, který se věnoval v letech 1855–1870 přírodě Šluknovského výběžku. Uvnitř kostela jsou k vidění barokní sochy sv. Vavřince a Jana Nepomuckého, hlavní oltář zdobí obraz svatého Vavřince od J. Birmbauma.

Ze Šluknova se lze dostat do Německa buď autem přes přechod v jeho městské části Rožany, kde se přímo u hraničního přechodu nachází nejsevernější restaurace České republiky Balaton, nebo na kole či pěšky přes Fukovský výběžek do Oppachu (SRN) odbočkou ze silnice do Království za železničním přejezdem ve Šluknově. V Rožanech dominuje násvi kaple sv. Křtitele a najdete tu i přírodní útvar, Javorovou bránu, vytvořenou uměle dle legendy o dvou synech, z nichž jeden padl ve válce – jejich otec zasadil dva stromy, které pak v koruně srostly.

Fukovský výběžek je jakousi hraniční anomálií, 500–1000 m širokou částí území České republiky a asi 3 km dlouhou, zasahující do území SRN. Její existence má historické opodstatnění v dnes již zaniklé vesnici Fukov. Fukov, německy Fugau, ležel na řece Sprévě „vykousnut“ z německého Saska. Obyvatelé viděli přes Sprévu do oken sousedům v německém Oppachu, Taubenheimu a Neusalza-Sprembergu. První zmínka o vesnici je z roku 1410, vesnice byla založena hrabětem F. S. Dittrichsteinem v roce 1716 s kostelem sv. Václava (1788), ve vesnici se nacházelo pět betlémů. Roku 1939 měl Fukov 143 domů a 739 obyvatel. Již dvakrát se uvažovalo o připojení Fukova k Německu (v roce 1848 a 1919), obyvatelé však v referendu tuto možnost nechtěli, vážili si více spojení 7 km dlouhou silnicí se Šluknovem a Českou zemí. V roce 1938 byl Fukov mnichovským diktátem již německý a po dobu celé druhé světové války byl připojen k Říši.

Vesnice byla osvobozena polskou armádou v roce 1945 a po válce bylo vysídleno německé obyvatelstvo spolupracující s Adolfem Hitlerem. Vzhledem k tomu, že ve vesnici zbylo asi jen sto českých a německých obyvatel a z českého vnitrozemí tam nikdo nechtěl jít bydlet, domy chátraly. V roce 1956 byla opět snaha československé vlády o úpravu hranic mezi ČSR a NDR, a proto bylo vystěhováno zbylé obyvatelstvo. K dohodě však nedošlo, Češi žádali za Fukovský výběžek část území NDR u Studánky-Varnsdorf, a tak bylo území prohlášeno za hraniční pásmo a pomocí vojenské techniky byl Fukov „vymazán“ z mapy. Dne 23. září 1960 byl zničen i kostel sv. Václava, na jehož místě při prvním setkání Fukovských v roce 2000 postavili občané kříž. Dnes je na místě kostela les.

Nejsevernější železnice ČR prochází asi 800 m napříč Fukovským výběžkem v místech bývalého Fukova. O tuto železnici se však stará německá dráha DB. Přes železnici je most, kde vede zašlá silnice Šluknov – Oppach, postavený v roce 1873 a nechvalně známý tím, že se po něm k nám vloudil v roce 1938 sám Adolf Hitler. O Fukovském výběžku je známo i to, že v něm v roce 1813 tábořila ruská armáda v boji proti Napoleonovi u Lipska.

Ve východní části severní hranice Šluknovského výběžku je malé pohraniční město **Jiříkov** se 4000 obyvateli, dnes zvětšené i o Filipov se známým přechodem pro nákladní dopravu do SRN. Nyní však je pro tuto dopravu postaven nový přechod u Rumburku a silnice, u které je kostel sv. Jiří (1728), je zcela volná. Jiříkov vznikl jako farní vesnice v době posledních Přemyslovců (1346). V době třicetileté války proudila Jiříkovem vojska švédská, francouzská a dánská. Císařovna Marie Terezie povýšila obec v roce 1753 na městys. Kromě selských rebelií byl Jiříkov zatěžkán Henleinovým hnutím v roce 1938, kdy městem pochodovalo 700 Němců z Ebersbachu a žádali připojení Sudet k Říši.

Podél severní hranice Šluknovského výběžku na jihovýchod navazuje na Jiříkov obec Filipov, která je dnes součástí Jiříkova. Přímo na hranici ve Filipově, kterou tvoří řeka Spréva, stojí bazilika Panny Marie vysvěcená v roce 1869, a klášter z pozdější doby. Kostel byl postaven na místě domku tkadleny Magdaleny Kadeové, která se díky zjevení Panny Marie uzdravila v roce 1866 z tehdy smrtelného onemocnění (tzv. filipovský zázrak). Kostel, původně kaple, byl postaven z veřejných sbírek podle návrhu vídeňského architekta Františka Hutzlera. V dnešní době se pořádají v bazilice mezinárodní koncerty pro její vynikající akustiku a malé a velké varhany od Hermanna Eule z Budyšina. Bazilikou Panny Marie končí temeno nejsevernější pohraniční části ČR – český Nordkapp. Celý tento region je však hospodářsky závislý na jižněji položeném městě Rumburku a zčásti i na Varnsdorfu.

Rumburk je přirozeným centrem nejsevernějšího výběžku, kde krajina má ráz pahorkatiny. První zmínka o Rumburku je z roku 1298, ale statut středověkého města dostal až v roce 1377. Stranou hlučného náměstí byl postaven kostel sv. Bartoloměje (1352) a v místě staré tvrze zámek (1566) patřící pod panství Tolštejn. Ve středověku to bylo město pláteníků, obchodovalo se se solí, vínem a vařilo se i pivo. Symbolem pronikání slohu se stal na dnešním Lužickém náměstí s podloubím morový sloup (1681), na západě města byl postaven klášter kapucínů s kostelem sv. Vavřince (1690) a do jeho rajskeho dvora zakomponována Loreta (1707) podle projektu architekta J. L. Hildebrandta. Je to nejsevernější stavba svého druhu ve střední Evropě. Zámek byl přestavěn v roce 1724 v barokním slohu a o rok později postavili nad městem kapli sv. Jana Křtitele. Novou dominantou se stal také kostel sv. Jana Nepomuckého (1778). Rumburk se svými 11000 obyvateli, známý též Rumburskou vzpourou v roce 1918, dnes tvoří integrální část Malého Euroregionu Mandava-Spréva a je historickým centrem Šluknovského výběžku ve všech oblastech.

Pohled na celý český Nordkapp z výšky lze získat nejen z družicových snímků na Internetu, ale i ze dvou pro turisty snadno přístupných míst. V západní části Šluknovského výběžku je to rozhledna na Vlčí hoře, která se nachází mezi Krásnou Lípou a Mikulášovicemi a ve východní části je to rozhledna Dýmník u Rumburku. Pohled směrem k Severu lze však v euroregionu bez hranic snadno proměnit v cestu a pokračovat dál přes Německo, Dánsko, Švédsko až do norského Nordkappu.

Jiří Bartoň, 24. března 2011

CK Scandia Czech Tour nabízí slevy pro členy Severské společnosti

Středověké Švédsko, 25. července – 3. srpna 2011: Poznejte ostrov růží, kostelů a orchidejí s vápencovými útesy. Prohlédněte si středověké město Visby společně s pozůstatky ruin vypálených kostelů. Během putování zavítáte na sever ostrova Gotland do oblastí, kde se nachází rauky – přírodní sochy. Katalogová cena zájezdu 10 490,- Kč, speciální cena pro členy Severské společnosti 9 490,- Kč.

Metropole Severu, 18. srpna – 27. srpna 2011: Tento okruh vychází ze standardního programu Hřejivý sever, a je určen pro ty z vás, kteří máte zájem navštívit skandinávské metropole Kodaň, Stockholm a Oslo. Na závěr programu Vás čeká plavba lodí z Norska do Dánska kolem Oslofjordu. Katalogová cena zájezdu 9 990,- Kč, speciální cena pro členy 8 990,- Kč.

Zábava pro celou rodinu a Legoland, 22. – 30. července 2011: Speciálně upravený okruh pro rodiny s dětmi s centrálním ubytováním na penzionu CK Anneberg uprostřed kouzelné přírody cca 30 km od Jönköpingu. Speciální cena: dva dospělí a dvě děti za 20 000,- Kč ve čtyřlůžkovém pokoji s polopenzí.

Pro více informací nebo rezervaci co nejdříve kontaktujte přímo CK Scandia Czech Tour:

Poštovní 5, 466 01 Jablonec nad Nisou, tel.: 483 316 235 nebo 602 402 099, e-mail: info@scandiaczech.cz.

Nová velvyslankyně Švédska besedovala se členy Severské společnosti

V únoru jsme měli možnost seznámit se blíže s novou velvyslankyní Švédského království v Praze, paní Inger Ultvedt, která pro Severskou společnost připravila krátkou přednášku na téma současné Švédsko po volbách. Nastínila v ní rozložení politických sil po volbách do parlamentu (Riksdag), které se konaly 19. září 2010, a doslova stvořily novou politickou krajinu ve Švédsku. Přednášku a besedu tlumočila ze švédštiny Jana Holá.

Z voleb vyšla vítězně pravicová koalice vedená předsedou vlády Fredrikem Reinfeldtem. Poprvé v historii Švédska se podařilo pravici udržet se u moci po dvě volební období za sebou. Výsledkem voleb

je tedy opět středopravá vládní koalice čtyř stran: Strany umírněných (*Moderaterna*), Lidové strany (*Folkpartiet*), Strany středu (*Centerpartiet*) a Křesťansko-demokratické strany (*Kristdemokraterna*) v čele s premiérem Reinfeldtem, přestože jeho koalice nezískala jasnou většinu. Švédští Sociální demokraté (*Socialdemokraterna*) naopak ztratili podporu voličů a dosáhli nejhoršího volebního výsledku od první světové války, dostali asi 30 procent. Další novinkou je nebývalý úspěch ultrapravicové strany Demokraté Švédska (*Sverigedemokraterna*), která se poprvé dostala do parlamentu a v tomto volebním období (2010–2014) bude nejspíše pověstným jazýčkem na vahách.

Po přednášce se rozpoutala živá diskuse a posluchači kladli otázky, které se týkaly současné situace ve Švédsku, důsledků ekonomické krize i pověstného švédského sociálního systému. Nejvíce dotazů se pak točilo kolem penzí, které též ovlivnila krizová úsporná opatření.

Jana Holá, Ph.D., 15. dubna 2011 (foto Jiří Bartoň)

S kameramanem a fotografem Františkem Němcem o Severu

Dne 12. ledna 2011 uspořádala Islandská sekce besedu s kameramanem a členem Severské společnosti Mgr. Františkem Němcem na téma cestování po severských zemích před 30 lety. Zajímavé setkání se konalo v Praze v projekčním sále FAMU. Přítomní zaplnili sál, aby po dvě hodiny pozorně poslouchali zajímavý výklad a obdivovali prezentované fotografie.

Přednášející si pro publikum připravil seznámení se Skandinávií před 32 lety zcela jiným způsobem, než na jaký jsme byli doposud zvyklí – šlo o promítání svých dnes už historických fotografií, vydaných roku 1985 s německým komentářem v nakladatelství F. A. Brockhaus Leipzig (Lipsko v bývalé NDR) pod titulem *Skandinavien*. Kniha

zdokumentovala turistickou trasu po skandinávských zemích přes Švédsko a Norsko do Dánska. Pro příležitost lednové přednášky musel autor znovu připravit archivní snímky k prezentaci, což obnášelo spoustu práce; aby se mohly diapozitivy promítnout, musely se vyčistit a barevně opravit na počítači.

Úvodem promítnutý krátký film od studenta FAMU Prokopa Součka z roku 2007 *Letopisy – Portréty kameramanů* posluchačům přiblížil uměleckou cestu kameramana Němce. (Zde je na místě pochválit iniciativy FAMU, které mladým posluchačům zadávají v rámci studia dokumentovat významné české osobnosti.) Kariéra tohoto hodonínského rodáka se neobešla bez problémů: v 50. letech po ukončení gymnázia nejprve nastoupil do zemědělského filmu jako asistent kamery, o studium kamery na FAMU se mohl ucházet až později. Natočil 519 pořadů. Zejména musíme připomenout televizní inscenace pohádek, které se opakovaně vysílají dodnes. Kromě natáčení také fotografoval, což bylo jeho profesionální hobby. Kvalitní práce pro něho byla vždy koníčkem a svůj aktivní život dnes může s uspokojením rekapitulovat, plody jeho práce budou sloužit i dalším generacím.

Na začátku svého poutavého vyprávění připomenul těžkosti cestování do západních zemí – byt na sever –, které dnešnímu mladému člověku připadají už neskutečné a úsměvné. Nutný souhlas zaměstnavatele, fronty k získání výjezdních doložek, devízové přísliby, čekání na vydání víz atd. – to všechno je už naštěstí dávná minulost. Panu Němcovi a jeho rodině se podařilo potřebná povolení získat a materiál pro knížku vytěžit z jednoduché turistické cesty, která byla limitována čtyřmi týdny. Je zajímavé porovnávat snímky z dřívější doby s dnešní realitou, která se ve spojení s globalizačními procesy (např. větším počtem imigrantů z Asie a Afriky, vědecko-technickým pokrokem apod.) ukazuje ve větší barevnosti.

Ve svých fotografiích se pan Němec zaměřoval nejen na historické památky, ale také na zachycení všedního života místních obyvatel a na rozdíly v životním stylu mezi tehdejšími zeměmi socialistického bloku a zeměmi skandinávskými. Posluchači proto zhlédli i záběry z rybích nebo zeleninových či květinových trhů, dokumentaci způsobu využití volného času (zejména vodních sportů a turistiky), posezení v restauracích, obchodní uličky, pouliční život spolu s muzikanty a artisty, atraktivní lákadla pro turisty jako například staré obchody a koloniály či prohlídky provozů a výroben (skla, piva a dalších).

Fotografie ukázaly, že jejich autor je mistrem momentky. Tehdejší fotografická praxe byla jiná než dnešní, což souviselo i s jinou fotografickou technikou. Bylo třeba šetřit materiálem, protože počet barevných snímků v rámci filmu byl samozřejmě omezen, započítat se musely i náklady na vyvolání fotografií. Oproti tomu dnešní praxe spočívá v tom, že se pořídí veliké množství digitálních snímků téhož objektu či situace a z nich se pak přísně vybírá ten nejzdařilejší. Pan Němec na FAMU v dřívějších dobách navštěvoval předmět pro kameramany věnovaný výlučně fotografii, který vedl profesor Ján Šmok.

Mezi dalšími osobnostmi přítomnými na besedě byla též režisérka ČT paní Věra Jordánová, která mj. spolupracovala s Františkem Němcem při natáčení televizního seriálu „Krkonošské pohádky“. Po ukončení programu natočila redaktorka Českého rozhlasu 6 rozhovor s panem kameramanem i s moderátorkou pořadu Lidmilou Němcovou, která setkání připravila.

Krátké interview s Mgr. Františkem Němcem

Co Vás před 32 lety ve Skandinávii nejvíce zaujalo?

Byl jsem tehdy ve Skandinávii poprvé v životě. Překvapoval mne především způsob života, který jsem se snažil zachytit – možná dobře či nikoliv. Zvláště na mne zapůsobila důvěra mezi lidmi, spolehlivost, pořádek, poctivost ve všech navštívených zemích. Obdivoval jsem bydlení a novou výstavbu; moderní čtvrtě projektované tak, aby nebyl narušen jejich soulad s přírodou. Nezapomínalo se na zajištění služeb pro obyvatelstvo, na budování obchodních center a na odpočinek občana.

Kam byste se chtěl podívat ?

Rád cestuji i dnes, pokud mi to zdravotní stav dovolí. Navštívil jsem a fotografoval téměř celou Evropu, ještě mi do celkové mozaiky chybí pobaltské státy, Irsko, Albánie. Chtěl bych se podívat na sever do Norska a za polární kruh do Rovaniemi ve Finsku. V roce 1949 totiž Svět motorů uveřejnil reportáž z cesty dvou redaktorů Aero Minorem právě do Rovaniemi. Tato reportáž mne okouzila a vyvolala touhu se tam podívat. Sen mého mládí zůstal dodnes nesplněn.

Jak předáváte své zkušenosti?

Jsem v důchodu, stal jsem se členem Asociace českých kameramanů AČK, což je výběrová profesní organizace. Členové mají možnost vyjadřovat se odborně k současné kameramanské práci, vyměňovat si zkušenosti a pořádat akce. Dnes již nastupuje nová generace. Nemělo by se proto zapomínat na staré zkušenosti kameramanů a na jejich práci před mnoha lety s omezenými technickými možnostmi, kdy museli vymýšlet různé způsoby snímání, které přispívaly k realizaci námětů a přání režisérů. Jsem velice rád, že se s úspěchem i dnes uvádějí v ČT kromě již připomenutých Krkonošských pohádek seriály Jana Eyrová, Evženie Grandetová a další, na kterých jsem se pracovně podílel.

doc. Ing. Lidmila Němcová, vedoucí Islandské sekce, 14. února 2011 (foto archiv autorky)

Průřez dějinami česko-švédských kulturních vztahů

Rané kontakty mezi oběma regiony sice můžeme vystopovat už od středověku, ale až do druhé poloviny 19. století šlo o zájem skoro výhradně jednostranný, směřující ze severu ke středu Evropy. Švédy u nás zajímala především oblast vzdělávání a náboženství. Teprve potom se začali Češi poohlížet k severu a situace se podobně jednostranně otočila o sto osmdesát stupňů. Tehdy šlo hlavně o literaturu.

Seveřany k nám nejdříve lákalo vysoké učení. Od roku 1348, kdy byla založena Karlova univerzita, do konce 14. století studovalo v Praze asi sto padesát seveřanů a řada z nich posléze ve svých domovských zemích dosáhla význačného akademického, případně církevního, postavení. Mezi absolventy našeho vysokého učení patřili například Thord Gunnarsson, který se stal biskupem ve Strängnäs, nebo Johannes Gerechini, arcibiskup uppsalský.

Stejně zajímavý nárůst pobytu seveřanů na našem území lze zaznamenat zhruba o sto let později. Opět sem přicházeli za učením – při jezuitské koleji v Olomouci byl roku 1578 pro studenty z protestantských severských zemí založen katolický seminář. Ve Švédsku, kde vládlo státní luteránské náboženství, byla počátkem 17. století s poukazem na ohrožení bezpečnosti země striktně zakázána i veškerá katolická studia, a mnozí z šedesáti sedmi švédských studentů kněžského semináře byli jako odpadlíci ve víře pronásledováni a někteří dokonce popraveni. (Na okraj zde můžeme zmínit Husovu biografii z roku 1586, již napsal Olaus Martini Upsaliensis.)

Další všeobecně známou epizodou česko-švédských průsečíků je potom v oblasti vzdělání osoba Jana Ámose Komenského. (Třicetiletou válku, což je jinak velmi vděčná kapitola vzájemných styků, úplně ponecháme stranou, protože tak úplně nespadá do oblasti duchovního působení, ačkoliv kus naší kultury do Švédska přinesla.) Komenský přijel do Švédska na pozvání bankéře Louise De Geera – a setkal se mimo jiné i s říšským kancléřem Axelem Oxenstiernou –, aby napsal učebnici pro snadnější výuku latiny. Po čtyřech letech skutečně předložil didaktickou práci *Methodus linguarum novissima*. Jiná z jeho prací, *Orbis pictus* z roku 1658, do švédštiny přeložená v roce 1682, se ve švédských školách používala až do 19. století a chválil si ji dokonce i známý švédský spisovatel August Strindberg (1849–1912). *Didactica magna* z roku 1657 se ve Švédsku vydává dodnes. Komenský sám tehdy působil ve východopruském Elbingu a byl jistě nejznámějším z českých exulantů, kteří po porážce na Bílé Hoře vytvořili ve Švédsku zřejmě první z českých imigračních vln. Jiný z exulantů, moravský bratr Jiří Holík, vydal v Uppsale švédsky roku 1672 práci *Český nárek. Krátký a pravdivý příběh o strastiplné situaci opravdových evangelických křesťanů v Čechách*.

Ale i pro zájem Čechů o švédský duchovní svět máme sice ojedinělý, o to však zajímavější důkaz, totiž překlad latinsky psané práce *Zjevení sv. Birgitty* z doby kolem roku 1400, jehož autorem je vladyka Tomáš Štítný ze Štítného.

Jisté průsečíky nalezneme dále v první polovině 19. století, v době národní romantiky a hledání důkazů o slavné národní historii, v době sbírání a vydávání národních pohádek a pověstí. Švédové se tehdy seznámili s *Obry v Šáreckém údolí*, s legendou o kněžně Libuši a roku 1865 dokonce s českým národně romantickým snem o velké minulosti v podobě *Rukopisu královédvorského a zelenohorského*.

Teprve zhruba kolem 70. let 19. století přichází první silný impuls ze strany českých politiků, intelektuálů a literátů, který nasměroval zájem Čechů na sever. Z prvotního impulsu se vyvinulo čiré nadšení pro všechno, co přichází ze Severu, a tohle nadšení kulminovalo ve 30. letech 20. století, kdy už se nejednalo od zájem řízený shora, ale o ryze populární záležitost. To všechno se zpočátku zrodilo ze snahy etablovat češtinu jako literární jazyk oproti němčině. Ohromnou roli hrály tehdy z nedostatku původní literatury překlady, a to zejména v žádaných prozaických žánrech. Literatura současně podnítila zájem o poznání, jak to za krásnou literaturou v dotýčných zemích vypadá. Pořádaly se kurzy, přednášky (tady sehrál ohromnou roli prof. Arne Kraus), zakládaly se společnosti přátel severských zemí, organizovaly se cesty na Sever – z této doby, z roku 1936, pochází i Čapkova kniha *Cesta na Sever*. Začalo rovněž působit několik profesionálních překladatelů ze severských jazyků, například Hugo Kosterka, a zrodilo se skutečné nadšení, láska, vlastně skoro očarování severskými zeměmi.

V období od 70. let 19. století do druhé světové války se při výběru knih k překladu do češtiny nejvíce uplatňovala dvě kritéria. U románů a dramat sehrála velkou roli ideová spřízněnost, jak poznamenává roku 1893 F X Šalda: „...obdoba, blízkost a podobnost kulturního základu jsou zvláštní shodou okolností dána u nás při literaturách nordických. Literatury tyto jsou sociální, ethické a pozitivní, a sice způsobem stejnorodým, jakým jsou pojaty, rozebírány a částečně popírány tyto procesy v nové době i u nás...“. Za druhé bylo potřeba poskytnout stále rostoucímu kruhu měšťanského čtenářstva úměrně zábavnou, přesto však dobrou a povznášející literaturu. V obou případech přitažlivost severských literatur podtrhovala jejich neobvyklá tajemná scénérie, originální umělecké ztvárnění a jakési exotično, které bychom při troše nadsázky mohli nazvat přírodní mystikou.

První kritérium pro výběr literatury k překladu uspokojovali zejména norští autoři jako Henrik Ibsen či Bjørnstjerne Bjørnson, ze švédské literatury k této skupině můžeme přiřadit snad Selmu Lagerlöfovou či Fredriku Bremerovou. Ale i je by bylo možné považovat za četbu určenou pro široké čtenářské kruhy, které se ze švédské literatury překládalo nesrovnatelně víc, než děl ideových, „závažných“. V 70. letech 19. století se kupříkladu českému čtenáři dostala do rukou dobrá třicítka dobrodružných, milostných a mravoličně laděných románů švédských autorek Emilie Flygare-Carlénové a Marie Sophie Schwarzové. Dvacet sedm románů první jmenované vyšlo v tomto období v sedmdesáti třech vydáních.

Jak již bylo řečeno, překladová vlna kulminovala ve 30. letech, kdy se dokonce začalo mluvit o „nordomanii“. Zakládaly se celé edice severských próz jako Bílé knihy při nakladatelství Topič, Severská knihovna, Severské perly, Knapova revue Sever a východ. Jen v meziválečném období vyšlo u nás kolem sto sedmdesáti švédských románů, což je pro srovnání zhruba celkový počet titulů české literatury vydaných ve Švédsku od úsvitu dějin dodnes.

Velmi výmluvným příkladem ohromného a v tomto případě i výmluvnou ukázkou nekoordinovaného zájmu o všechno, co přichází ze Severu, jsou tři téměř současné a velmi odlišné překlady *Podivuhodné cesty Nilse Holgerssona Švédskem* Selmy Lagerlöfové. Kniha vyšla ve Švédsku roku 1906 a hned roku 1911 byla česky publikována ve volném přepracování T. E. Tišovského, spíše jako pohádkový příběh než jako původně zamýšlená učebnice, a ne s hlavním hrdinou Nilsem, nýbrž s Petrem Koudelou, který na husím hřbetě letí přes krásné jihočeské rybníky. O dva roky později vyšel překlad Karla V. Rypáčka pojatý věrně podle originálu jako učebnice vlastivědy a opatřený fotografiemi, zevrubnými poznámkami a vysvětlivkami, a posléze byl roku 1915 publikován ještě překlad Emila Waltera.

Pro srovnání lze uvést, že ze švédské literatury bylo dodnes přeloženo kolem šesti stovek titulů, opačným směrem zhruba čtvrtina. Za touto do očí bijící nerovnováhou ovšem stojí právě výše popisované období českého nadšení pro severské země. Zároveň se tu odráží i politická situace po založení Československa roku 1918: švédský nezájem o početné následnické země Rakouska-Uherska a aktivní snahy Československa o uznání a vytvoření dobrého dojmu ve světě. Ve Švédsku pochází v téhle době velká většina překladů české literatury z pera jediného nadšence, Alfreda Jensena (1859-1921), který mimo jiné publikoval antologii české poezie, knihu o kulturních pokladech ukradených v Čechách za třicetileté války a monografii o Vrchlickém, která byla dokonce přeložena do češtiny. Ostatně Vrchlického opakovaně navrhoval na Nobelovu cenu.

Období, kdy „nordomanie“ kulminovala, bylo drasticky přestřiženo počátkem 2. světové války a nástupem komunismu. Na výzvu budoucího nositele Nobelovy ceny Eyvinda Johnsona protestovalo sto dvacet dva švédských spisovatelů roku 1948 proti sovětskému puči a z české strany se opatrně mluvilo o „napětí mezi námi a řadou spisovatelů severských“. Pak přišla ideologická cenzura. Až do roku 1956 nevyšlo ze švédštiny vůbec nic, v roce 1957 vyšel nový překlad *Nilse Holgerssona* a v roce 1958 *Poklad pana Arna* Selmy Lagerlöfové, jinými slovy díla ideologicky zcela nezávadná. Teprve politické uvolnění kolem poloviny 60. let minulého století umožnilo vydávat víc a sáhnout k dílům tehdejších soudobé literatury, dnes již klasiků, jejichž tvorba byla v předchozích dvou desetiletích opomíjena: Pär Lagerkvist, Eyvind Johnson, Harry Martinsson, Astrid Lindgrenová aj. V době normalizace se v ohromných nákladech uplatnily i kriminální romány Maj Sjöwallové a Pera Wahlöö, které svou silně levicově orientovanou kritikou společnosti blahobytu socialistickou cenzuru nijak neurážely.

Velmi zajímavý je na tomto pozadí obrázek toho, jak se naopak česká literatura dostávala do Švédska. V první řadě šlo o snahu socialistického státu vytvořit ve světě pozitivní obraz a přinést důkaz o své vyspělé kultuře. V letech 1953–1969 proto vycházel v několika jazykových mutacích, mimo jiné i švédsky, časopis *Život v Československu* s ukázkami české literatury. Ve druhé polovině 20. století byl švédský zájem o Československo zcela průkazně vždy vyvolán politickými událostmi, jako byl již zmiňovaný rok 1948, posléze Pražské jaro a ruská okupace 1968, Charta 77 a sametová revoluce. To ve všech případech oživilo i zájem o českou kulturu a v těchto vlnách můžeme sledovat i kumulovaný, zvýšený počet překladů z češtiny. Na výběru literatury i na překladech se podílela celá řada českých emigrantů ve Švédsku a zejména časopis *Hlasy z Československa*, od roku 1975 vydávaný Nadací Charty 77.

Podíváme-li se na situaci v poslední době, už dávno neplatí na jedné straně bývalé okouzlení Severem, ani zájem o Česko prostřednictvím převratných politických událostí na straně druhé, tedy svým způsobem mimoliterární motivace zájmu o literaturu druhého národa. V případě Švédska se vracíme k situaci, kdy pár nadšenců (Tora Hedinová, Lova Meisterová, Mats Larsson) založí vlastní nakladatelství (*Aspekt*) a vydává současné české autory, jako je Jáchym Topol, Emil Hakl či Jaroslav Rudiš, aby Švédsko nezůstávalo jen u starých ozkoušených představitelů naší literatury, jimiž už dlouho jsou Jaroslav Hašek, Karel Čapek, Bohumil Hrabal, Ivan Klíma.

Když jsem si připravovala přednášku na podobné téma vzájemných kulturních vztahů na poli literatury do Göteborgu na podzim roku 2009, konstatovala jsem, že na českém trhu se bohužel uplatní pouze známí autoři světového kalibru, jmenovitě Astrid Lindgrenová, Per Olov Enquist, Ingmar Bergman a Torgny Lindgren, případně autoři, jejichž dílo spadá spíše do populárně-vědecké kategorie, jako jsou historické práce Petera Englunda. Ta literatura, která se dnes ve Švédsku těší mimořádně velké oblibě, což jsou biografické práce a memoáry, „ženská literatura“ a především detektivky, se u nás setkává s minimálním ohlasem. Po roce a půl je ovšem situace na našem trhu díky Stiegu Larssonovi naprosto jiná. Je to velmi potěšující, ale snad nezůstane jen u těch detektivek.

Autorka článek napsala na základě své přednášky pro Severskou společnost, uspořádané 3. listopadu 2009.

PhDr. Dagmar Hartlová, skandinavistka, 15. dubna 2011

Vzpomínka na velkého finského spisovatele Väinö Linna

Koncem roku 2010 uplynulo již celých 90 let od narození jednoho z největších Finů. Spisovatel Väinö Valtteri Linna, tato dnes již téměř ikona finské literatury, se narodil 20. prosince 1920 v Urjale a zemřel 31. dubna 1992 v Kangasale. Ač prostý finský občan, vypracoval se díky svým románům až na akademika. Tento titul mu byl udělen v roce 1980 Finskou akademií věd a jmenování převzal z rukou prezidenta Urho Kekkonena.

Linnův první román *Neznámý voják* (*Tuntematon sotilas*). Byl vydán v roce 1954 a vzbudil okamžitě ohromný ohlas v celém Finsku, neboť autor popisuje útrapy řadového finského vojáka v tzv. finské pokračovací válce (*jatkosota*). Ta probíhala v letech 1941–44 a autor se jí sám účastnil. Ve své prvotině se rovněž se zamýšlí nad politickou situací té doby. Román byl ihned vyprodán a v krátké době byl zfilmován i zdramatizován. Dlouhá léta se potom hrál v přírodním divadle s otáčivým hledištěm

Pyynikki v Tampere, které je umístěno v lese, a tak vytváří ideální prostředí pro jednotlivá dějství celého představení. Dílo se dotýká finské historie natolik, že jeho autor je považován za národního obroditele.

Dalším stěžejním románem V. V. Linny je *Tady pod Severkou* (*Täällä Pohjantähden alla*), který mu získal nehynoucí slávu. V této trilogii poutavě popisuje dlouhý vývoj finské agrární společnosti 19. století od drobných zemědělců, námezdních dělníků až po novou industriální společnost, která se formuje kolem roku 1950. Přerod z agrární země do země s vyspělým průmyslem nebyl snadný a dosud ho nikdo lépe nepopsal v románové podobě tak, jak to učinil právě Väinö Linna. Nastavil zrcadlo všem vrstvám finské společnosti a není proto divu, že ve své době byl za to mnohými spoluobčany kritizován.

Eposem *Tady pod Severkou* se V. Linna velmi vyčerpal a psal už posléze jen menší romány, dialogy k filmům a účastnil se literárního života, zejména ve Společnosti Vainö Linny, která byla založena na jeho počest v roce 1977, v den jeho narozenin 20. prosince. Jedněmi oslavován, druhými zatracován, jak to u velikánů bývá, dožil Vainö Linna svůj život do roku 1992 a 1. května 1992 byl pochován na hřbitově Kalevan Kangas v Tampere.

PhDr. Hana Kučerová, vedoucí Finské sekce, 20. ledna 2011 (foto Wikimedia Commons)

Tradiční „tance starších“ na finských gymnáziích

Finsko nemá tradici maturitních ani jiných plesů a bálů, jak je známe v České republice. Přesto jednou za rok můžeme na každém finském gymnáziu vidět skvost plesových šatů a eleganci honosných fraků na tanečním parketě. Jedná se o taneční slavnost studentů druhých ročníků, kteří se po „posledním zvonění“ abiturientů tříletého gymnázia stávají nejstaršími studenty na své škole.

Od poloviny února totiž studenti posledních ročníků již nedocházejí do školy, nýbrž se připravují na maturitní zkoušky. Tím se studenti druhých ročníků stanou „starými“ či česky možná lépe „staršími“ a tuto událost oslavují takzvanými „tanci starších“. Podle původního zvyku se „staří“ studenti v daný den symbolicky oblékali do staromódních oděvů stylu svých prarodičů. V dnešní době si dívky obléknou dlouhé dobové plesové šaty, mladí muži zase klasické slavnostní fraky a předvádějí ostatním studentům školy, svým rodičům a známým staré společenské tance.

Slavnostnímu večeru předchází ovšem několikaměsíční příprava a nacvičování řady různých tanců. Program se skládá zhruba z deseti tanců, mezi nimiž jsou staré dvorní tance, klasické společenské tance a na závěr může být i tanec moderní. Začíná se obvykle polonézou a následuje několik skupinových tanců, při nichž se taneční partneři střídají a vytvářejí na taneční ploše různé obrazce. Z klasických společenských tanců se pak tančí např. tango, waltz a samozřejmě nechybí ani vídeňský valčík. Na závěr tanečního programu bývá předveden moderní tanec vlastní choreografie sestavený z různých tanečních prvků. Po přehlídce svého tanečního umění vyzvou studenti k tanci rodiče a poté následuje volná taneční zábava. Někdy taneční mistři školy naučí některý z tanců celé přítomné obecnost.

„Tance starších“ na finských gymnáziích svým způsobem nahrazují taneční kurzy, do kterých zpravidla chodí mladí lidé v České republice, aby se naučili základní společenské tance. Formou nácviku tradičních tanců se finští studenti seznamují s klasickými standardními tanci i některými speciálními tanci, a to přímo ve své škole souběžně se studiem a bez finančních nákladů. Nákladné pak ovšem může být pořízení nebo alespoň vypůjčení slavnostních šatů nebo fraku. „Tance starších“ sice nejsou povinné, ale zpravidla se jich účastní všichni studenti. Tato slavnost bývá, zejména na velkých gymnáziích, dvoudenní. Jeden večer studenti předvedou tance svým rodičům a známým, druhý den pak ostatním studentům a učitelům. Tradiční „tance starších“ jsou nejen příjemným zpestřením mrazivého února ve Finsku, ale zůstávají rovněž hezkou vzpomínkou pro studenty a jejich rodiče.

Blanka Lemmetyinen, žijící ve Finsku, 18. března 2011 (foto archiv autorky)

Setkání s Mezinárodním klubem Stockholm

Při naplňování svého poslání, kterým je podpora vzájemné výměny zkušeností a znalostí o kultuře, historii, hospodářství a o společenském životě mezi Švédskem a různými zeměmi světa, zavítali členové Mezinárodního klubu ze Stockholmu o prvním březnovém víkendu do Prahy. Švédské velvyslanectví v Praze při této příležitosti uspořádalo setkání členů Mezinárodního klubu s výborem Severské společnosti. Mezi přítomnými na švédské straně byl i předseda Švédsko-česko-slovenského spolku (Svensk-Tjeckisk-Slovakiska-Föreningen – STSF) pan Lennart Bengtsson s chotí.

Fotografie vlevo zachycuje člena Mezinárodního klubu Maxe Jedevalla Rosenelda ve společnosti vedoucí Švédské sekce Jany Holé a předsedy Brněnské pobočky Václava Fencla. Na snímku vpravo je vyfocen chargé d'affaires a.i. švédského velvyslanectví Rolf Ericsson s předsedou Mezinárodního klubu Stockholm Carlem Janem Granqvistem. Fotografie dodala referentka ambasády paní Helena Stiessová.

Pan Rolf Ericsson, chargé d'affaires a.i. Švédského velvyslanectví, v úvodním slovu seznámil přítomné se zajímavými osudy původních majitelů budovy ambasády a její historií. O Mezinárodním klubu Stockholm následně hovořil jeho současný předseda, pan Carl Jan Granqvist. Na recepci 4. března nechybělo ani představení činnosti Severské společnosti, o které hovořila paní předsedkyně Marta Janíková. Březnové odpoledne plynulo v neformální diskuzi a příjemné atmosféře.

Stejně jako původní Severská společnost byl Mezinárodní klub ve Stockholmu založen v meziválečném období, konkrétně v prosinci roku 1924. Klubová setkání, která se dnes konají každý měsíc, slouží ke sdružování lidí různého zaměření a věku, kteří se chtějí nejen poučit a hledat nová přátelství, ale i pobavit, protože aktivity Mezinárodního klubu zahrnují mj. významné kulturní akce a slavnostní večery s dobrým jídlem a tancem. Kromě toho ale i menší shromáždění, jako jsou návštěvy muzeí s následnou jednoduchou večeří. Tato setkání bývají tematicky zaměřena na určitou zemi s cílem prohloubit si znalosti o ní a získat aktuální informace o podmínkách života v jiných zemích, o jejich kultuře, historii a ekonomii.

Zaměřením i aktivitami jsou si Mezinárodní klub Stockholm a Severská společnost Praha velmi blízké. Nejen délkou existence, která v případě stockholmské organizace zřejmě také nezůstala politickými a historickými peripetemi druhé poloviny minulého století zcela nedotčena, ale zejména nosnými myšlenkami, na základě kterých obě organizace vznikly. I klub organizuje setkání s mezinárodními vazbami, návštěvy výstav a muzeí, výlety a cesty do zahraničí.

To, že u nás byla činnost Severské společnosti opakovaně obnovována, naposledy v roce 1990, jistě svědčí o trvalém zájmu našich občanů o udržování nepolitických, přátelských vztahů se zeměmi evropského severu a o zájmu soustavně sledovat jejich společenský, kulturní i ekonomický vývoj. Březnové setkání se stalo novým impulzem pro navázání dalších kontaktů a do budoucna doufejme, že přispěje k oboustrannému obohacení činnosti obou spolků.

Zdrojem pro článek byly kromě samotného setkání i webové stránky Mezinárodního klubu Stockholm: www.internationellaklubben.org

Ing. Pavel Dobrovský, 15. dubna 2011

Uplynulo 200 let od nástupu Karla XIV. Johana na švédský trůn

Nejen Švédsko si řadou akcí připomnělo 200. výročí nástupu Bernadottů na trůn. V Národním muzeu ve Stockholmu probíhala od září 2010 do ledna 2011 výstava pod názvem *Härskarkonst. Napoleon. Karl Johan. Alexander*, kde návštěvníkům představili artefakty té doby.

Jean Baptiste Jules Bernadotte se narodil 26. ledna 1763 pod Pyrenejemi v malém městečku Pau v provincii Béarn v jižní Francii jako syn advokáta a jeho manželky Jeane de Saint-Vincent. V jeho rodném domě v rue Tram.č. 8 je dnes muzeum. Otec Jean Henri Bernadotte (1711–1780) brzo zemřel a rodina žila ve stísněných poměrech. Za útlého mládí se dal naverbovat k vojsku a 3. září 1780 nastoupil k pluku Royal la Marine. Brzy dosáhl hodnosti poddůstojníka. V roce 1788 byl jmenován seržantem (pro svůj vzhledný zevnějšek a pěkné nohy dostal přezdívku Sergeant Belle-Jambe – seržant Krásné nohy). Za normálních okolností by jako prostý občan už neměl vyhlídky na další postup v armádě, k tomu by musel mít čtyři generace šlechtických předků. Za francouzské revoluce však byla zrušena všechna privilegia šlechty, a proto mohl být jmenován důstojníkem. V roce 1791 byl povýšen na poručíka, dva roky poté na kapitána a v roce 1794 na brigádního generála. V letech 1794–1799 se zúčastnil tažení do Belgie, Německa a Itálie. Prvního většího vítězství dosáhl u Gradisca. V roce 1797 se u Mantovy poprvé setkal s Napoleonem.

Politik

Roku 1798 byl Bernadotte vyslancem ve Vídni, ale mise se nevydařila. Když dal na ambasádě vyvěsit francouzskou trikoloru, poštvala rakouská vláda lůzu, aby nenáviděný symbol spálila. Bernadotte okamžitě opustil Vídeň a po návratu do Francie se 17. srpna 1799 v Sceaux oženil s Désirée Eugenií Bernhardin Clary (1777–1860), dcerou zámožného obchodníka a výrobce mýdla v Marseille, která byla dříve snoubenkou Napoleona. Manželům se 4. července 1799 v Paříži narodil syn Josef Francois Oscar. Bernadotte se stal švagrem Napoleonova bratra Josefa, který se oženil s Julií, sestrou Désirée. To také komplikovalo vztahy mezi Bernadottem a Bonapartem.

V roce 1798 odchází Jean Baptiste do Mohuče, neboť opět hrozí válka s Rakouskem, odtud do Friedberku a Hessenu, kde se stává čestným doktorem na univerzitě. Roku 1799 se stal velitelem okupační armády na dolním Rýně, dobyl Mannheim a obsadil Philipsburg. Vyznamenal se jako obratný štábní důstojník a administrátor a stále více se zajímal o politiku. Byl jmenován velitelem levého křídla Dunajské armády. Posléze odešel do Paříže a podal žalobu na Direktorium, které ovlivnilo porážku Francie v Německu. Direktorium ho 2. července 1799 jmenovalo ministrem války, což bylo vyšší postavení, než zaujímal Napoleon. Z titulu této funkce žádal zastavit tažení do Egypta a předvést Napoleona před válečný soud, protože tažení si vyžádalo mnoho lidských životů. Bernadotte později z funkce ministra války odešel a odmítl účast na převratu Brumair 9. listopadu 1799, kterým se Napoleon stal prvním konsulem.

Bernadotte a Napoleon Bonaparte

Bernadotte slíbil Bonapartovi, že nebude pracovat proti němu, a za to dostal místo ve státní radě a následně se stal velitelem Západní armády. Pobýval střídavě v Paříži a v hlavním stanu v Rennes, kde s generály osnoval svržení Bonaparta. Ten se o úmyslu dozvěděl a antipatie se změnila v nenávisť, často skrývanou za vnější projevy úcty. V této souvislosti byl v lednu 1803 jmenován vyslancem ve Spojených státech. Vydal se na cestu, ale v La Rochelle marně čekal na fregatu, která by ho přepravila přes Atlantik. Mezitím vypukla válka s Velkou Británií – Bernadotte se vrací do Paříže a nabízí své služby prvnímu konsulovi. Ten, aby se ho zbavil, jmenoval ho velitelem armády v Hannoveru (14. srpna 1804). O čtyři dny později byl Bernadotte ještě s dalšími generály jmenován maršálem. V souvislosti s vyhlášením císařství 15. června 1804 byl jmenován velkodůstojníkem čestné legie. Stal se velitelem 8. kohorty řádu, která se skládala z devíti departmentů v jihovýchodní Francii. Jejím hlavním sídlem bylo staré arcibiskupství v Aix en Provence. Jeho příjem byl 63 000 zlatých franků (zlatý frank měl v roce 1998 asi dvacetinásobnou hodnotu než frank). Vrátil se pak do severního Německa a hanzovních měst, kde získal další jmění.

Když se v srpnu 1805 obnovila válka na kontinentě, odešel s okupačními jednotkami z Hannoveru a vytvořil levé křídlo v „la Grande Armée“. Ve Würzburgu mu bylo svěřeno velení nad Bavory, vyhnal Rakušany

z Mnichova a postupoval na Vídeň, překročil Dunaj a zúčastnil se bitvy u Slavkova. V červnu 1806 jmenoval Napoleon Bernadotta knížetem z Ponte Corvo, protože byl švagrem Napoleonova bratra Josefa, který se nedávno stal králem obojí Sicílie. Malé knížectví Ponte Corvo, papežské léno v království, mělo pět tisíc obyvatel. Knížectví však svého nového vládce vídalo jen zřídka.

Na Napoleonův rozkaz se Bernadotte při válečném tažení v Německu v roce 1806 musel dělit o velení s Davoutem, kterého nenáviděl. V bitvách u Jeny a Auerstadtu ho jen málo podporoval, ale přesto Davout skvěle zvítězil. Napoleon hrozil Bernadottovi válečným soudem, ale díky Desirée tak neučinil. Bernadotte se zúčastnil dobytí Halle a Lübecku. Byl ohleduplný k civilnímu obyvatelstvu neutrálního Lübecku, propustil šestnáct set švédských válečných zajatců, z nichž mnozí patřili k osobní gardě a nejstarším šlechtickým rodům, což mu Švédové nikdy nezapomněli. Dne 11. února 1807 přitáhl k pruskému Eylau dva dny po bitvě, příkaz k pochodu na bojiště ho údajně nezastihl včas.

Dne 14. července 1807 ho Napoleon jmenoval guvernérem v hanzovních městech s platem 1 900 000 franků. Sídlnil v Hamburku a zůstal tam do března 1809. Během Napoleonova tažení proti Rakousku v roce 1809 byl velitelem dvou divizí pomocných armád a v Drážďanech ho švédský král požádal o příměří. Žádosti vyhověl, Napoleona o tom však neinformoval. Několikrát se snažil získat sympatie švédského krále. Na začátku bitvy u Wagramu bojovaly Bernadottovy jednotky pod těžkou dělostřeleckou palbou a on sám se několikrát ocitl v nebezpečí, když se je marně snažil vyvést z boje. Použil úskoku, když vydal nepravdivý denní rozkaz, z něhož mělo vyplynout, že k vítězství přispěly jeho jednotky. Napoleon se velmi rozzlobil a Bernadotte se musel vrátit do Francie. Brzy po jeho návratu do Paříže přistáli Angličané v počtu třiceti tisíc mužů na ostrově Walcheren při ústí Šeldy. Když se to Napoleon během svého pobytu ve Vídni dozvěděl, dal Bernadottovi příkaz, aby je se svým vojskem a s pomocí Národní gardy přiměl k ústupu. Angličané však stáhli své jednotky ještě dříve, než stačil Bernadotte zasáhnout. Císař ho zbavil velitelské funkce, protože se obával, že Bernadotte s velitelem Národní gardy Fouchém připravoval spiknutí.

Ve Švédsku

Napoleon uvažoval o jmenování Bernadotta guvernérem v Římě s ročním příjmem dva milióny zlatých franků. Ale tu přišla zpráva ze Stockholmu, že Švédsko má v úmyslu zvolit Bernadotta následníkem trůnu. Původní následník po Karlu XIII. Karl August z Augustenbergu náhle za dosti nevyjasněných okolností zemřel. Říšský parlament si nepřál dánského krále Friderika, který vládl Norsku a byl věrným spojencem Napoleonovým. Volba padla na Bernadotta, jenž v té době působil v severním Německu a získal si přízeň mnohých švédských šlechticů a také tím, že vládně jednal s vlastníky půdy a obchodníky ve švédských Pomořanech. Uvažovalo se také o nevlastním Napoleonově synovi Eugéne de Beauharnais. Před konečným rozhodnutím vzniklo mnoho sporů především v říšském sněmu v Örebro, kde byl protěžován Friderik Christian Augustenberg, bratr zemřelého následníka Karl Augusta z Augustenberga. Proti Bernadottovi mluvilo hlavně to, že byl jiného náboženského vyznání, neznal zvyky a organizaci v zemi, neovládal řeč, kterou by se stěží v 46 letech naučil a kromě toho by v případě jeho zvolení hrozila válka s Anglií.

Nakonec byl však Bernadotte 21. srpna 1810 zvolen a Napoleon s volbou souhlasil. Bernadotte se za přítomnosti manželky Desirée slavnostně rozloučil s Napoleonem a Marií Luisou v Tuilleriích. Současně přenechal knížectví Ponte Corvo Napoleonovi, jenž je věnoval Muratovi. Kromě toho se zřekl příjmů plynoucích ze zemědělských usedlostí v Polsku, Westfálsku a Hannoveru, stejně jako příjmů z funkcí, které zastával ve Francii. Dostal pouze rentu 11.764 zlatých franků. I když už nepobíral maršálský plat, činil jeho roční příjem více než jeden milión zlatých franků a Napoleon mu ještě nabídl jeden milión zlatých franků, aby se mohl ve Švédsku reprezentativně zařídit. Francii nový švédský následník opustil dne 2. října 1810 s rozhodnutím zcela sloužit nové vlasti.

Králem

V roce 1818, po smrti posledního krále Karla XIII., nastoupil na trůn Jean Baptiste Bernadotte jako Karl XIV. Johan. Bylo zřejmé, že se obával, zda a jak bude přijat jako král ve Švédsku a Norsku, a jaké budou reakce evropských monarchů. Dřívější královská rodina, jejíž předek byl Gustav Vasa, patřila k jedněm z nejstarších evropských rodů. Žijícími příslušníky rodu byly potomci Gustava IV. Adolfa, sesazeného v roce 1809. Byli

blízkými příbuznými ruského cara Alexandra a rakouského císaře Františka I., ze strany matky, a jako pretendenta na švédský trůn prosazovali prince Gustava, nejstaršího syna. To byl nadaný a oblíbený mladý muž, mající před sebou slibnou vojenskou kariéru v rakouské armádě. Obavy Karla Johana však nebyly na místě. Již druhý den po smrti Karla XIII. v únoru 1818 byl Karl Johan prohlášen za švédského krále a 11. května téhož roku korunován ve Stockholmu. Evropští monarchové přijali bez námitek prostého vojáka za krále. Zástupci Ruska, Pruska, Španělska a Anglie mu holdovali velmi upřímně, zatímco představitelé Francie a Rakouska byli velmi rezervovaní.

Ani politická situace nebyla v době nástupu Karla Johana jednoduchá. Byly zde nepokoje, státní převraty a násilí, které často končilo vraždami. Karl Johan však po svém příchodu do Švédska určil novou politiku sbližování s Ruskem a opakovaně ujišťoval cara, že ani nyní ani později nebude požadovat navrácení Finska. Naopak byl velmi rozhořčen postojem Dánska k přání Norů připojit se ke Švédsku a naznačil naději, že Norsko získá.

V letech 1810–1811 se postoj Francie vůči Švédsku vyznačoval stálým požadavkem, aby se Švédsko aktivně zúčastnilo bojů proti Anglii. Váhání Švédska vyhovět vedlo ke konfliktům. Napoleon v roce 1810 zbavil Karla Johana všech francouzských lén a povolal zpět francouzské důstojníky, kteří s ním odešli jako adjutanti. I tak se snažil Karl Johan přiblížit se k Francii. Cílem této politiky bylo připojení Norska ke Švédsku. Rozpory mezi Napoleonem a carem Alexandrem se vyhrocovaly, hrozila válka mezi Ruskem a Francií.

Na podzim 1811 začal Karl Johan ve vší tajnosti vyjednávat s Anglií. V lednu 1812 okupovaly francouzské jednotky švédské Pomořany, švédští úředníci byli nahrazeni francouzskými, majetek zkonfiskován. Ve Švédsku to vyvolalo značné rozhořčení, okamžitě začali jednat o koalici s Ruskem a Anglií. Z iniciativy Karla Johana se 5. dubna 1812 vytvořila aliance s Ruskem.

Po porážce Napoleona v bitvě u Lipska se Karl Johan v listopadu 1813 obrátil se severní armádou, jejímž byl velitelem, proti Dánsku. Válka byla krátká, příměří bylo uzavřeno již 15. prosince. Mírovou smlouvou v Kielu Dánsko podstoupilo Švédsku Norsko. Dne 17. května 1814 předložili Norové svou vlastní ústavu a zvolili si za krále dánského prince Christiana Frederika a požadovali samostatnost. Po krátkém válečném tažení donutil Karl Johan Norsko vytvořit unii se Švédskem a současně jim slíbil, že přijme s menšími úpravami eidsvollskou ústavu. Norsko bylo sjednoceno se Švédskem v jedno království, ale mělo svou ústavu a plnou vnitřní samosprávu.

Po pádu Napoleonově, když už nebyla žádná naděje, že by Karl Johan mohl ve Francii zastávat nějakou funkci, stala se koalice s carem Alexandrem vůdčí myšlenkou jeho zahraniční politiky. Populární se však tato ruský orientovaná politika nestala nikdy. Přesto, že ji švédský národ neschvaloval, jejím šťastným výsledkem byl začátek mírumilovné a neutrální politiky, která od té doby charakterizovala Švédsko. Karl Johan se v bouřlivých letech 1810–1815 projevil jako zdatný státník, který posoudil Napoleonovy vyhlídky do budoucnosti velmi správně a realisticky.

Po válce také vyvstala velmi aktuální otázka obrany země a uvažovalo se, podle jakých principů bude v budoucnu obrana organizována. Král doporučoval centrální obranu, jejímž centrem měla být pevnost Karlsborg u jezera Vättern v Västergötland. Byl tam sklad zbraní a pevnost mohla také v případě nebezpečí poskytnout ochranu vojsku. Nepříteli byl znesnadněn přístup neschůdnými cestami a bez možnosti doplňovat zásoby. V roce 1820 začala stavba s obrannou zdí v délce 670 m. Za vlády Karla Johana byla dokončena stavba Göta kanálu spojujícího Severní moře s Baltickým podle návrhu Baltazara Bogislava von Platen. Stavbu provádělo 5 800 vojáků plechovými a dřevěnými rýči. V roce 1832 byl kanál v délce 61,5 km s jedenadvaceti propustmi králem slavnostně otevřen.

Karl Johan se nezajímal pouze o zahraniční a obrannou politiku, ale také o politiku finanční. Velmi se věnoval studiu ekonomie. Válka způsobila ve Švédsku silnou inflaci, která prospěla zemědělcům, ale zle poškodila zaměstnance a úspory prostých lidí. Po roce 1812 se sice ceny stabilizovaly, ale obchodní deficit byl velký. Švédská koruna stále klesala vzhledem k cizím valutám. Finanční záležitosti král velmi pečlivě sledoval; absolutismus nahradil konstituční monarchií a vládní povinnosti vykonával pod kontrolou odpovědné ministerské rady.

Karl Johan se navzdory svému původu a kariéře od počátku těžce smiřoval s jakýmkoli omezováním své moci. Časem však byla jeho samovláda stále zřetelnější. Měl významné rádce – generálního adjutanta Magnuse Brahe. Král vedl svérázný způsob životosprávy a úřadoval posledních patnáct let v posteli (tzv. „ložnicový regent“). Ve dne spal a v noci úřadoval. Obýval zámek ve Stockholmu, Rosendal ve čtvrti Djurgarden, a zámek Rosesberg. Žil ve stálých obavách, že bude svržen. Francouzská revoluce, rychle se měnící režimy a situace na evropských trůnech, státní převraty..., to vše se na něm nesmazatelně podepsalo.

Ještě jako korunní princ změnil roku 1818 předpisy o svobodě tisku, zavedl cenzuru, tajnou policii a s nedůvěrou pohlížel na každý náznak opozice. Každý styk nebo projev sympatie ke Gustavu IV. Adolfovi a jeho synovi Gustavovi byl považován za velezradu.

Opravdovým policejním státem se však Švédsko za Karl Johana nikdy nestalo. Ve 30. letech byla stále silněji požadována liberální reformní politika, ale Karl Johan zůstával silně konzervativní. Spory nastávaly při každém říšském sněmu. Liberální noviny byly zabavovány, měl neshody s jejich vydavateli. Teprve v posledních letech jeho života se konflikty zmírnily, a proto se od té doby začaly vyzvedávat jeho zásluhy. K 25. výročí jeho korunovace v r. 1843 byla uspořádána velká lidová slavnost.

Král Karl Johan zemřel 8. března 1844 ve věku 81 let. Byl pohřben v pohřebišti švédských králů v Riddarholmskyrkan ve Stockholmu v hrobce Bernadottů. Zde byla pohřbena i jeho manželka. Oba spočívají v objemných sarkofázích z Aelfalden v Dalarně spolu s dalšími švédskými králi až po Gustava V. Jeho nástupcem se stal jeho jediný syn Oskar. Nastoupil na trůn bez jakýchkoli komplikací, kterých se Karl Johan tak často obával.

dr. Arnošta Vieweghová a Jana Černá, 8. dubna 2011

Před 70 lety tragicky zemřela švédská spisovatelka Karin Boyeová

„Život je zlý, nikoli náhodně, ale zlý ve své podstatě. Není pomoci,“ napsala Karin Boyeová v dopise těsně před smrtí 23. dubna 1941. Tehdy se vydala na svou poslední procházku na oblíbené místo u městečka Alingsås v západním Švédsku, spolykala sedativa a usnula. Dávka samotná by pravděpodobně smrt nezpůsobila, ale té dubnové noci bylo neobyčejně chladno s teplotami pod bodem mrazu, takže vlastně zemřela na podchlazení. Tělo objevili náhodou až za několik dní. Kdo byla tato „femme fatale“ meziválečné švédské literatury?

Karin Boyeová (1900-1941), básnířka, prozaička a kritička, ve svém díle spojuje tradici s novou modernistickou poetikou. Po studiích filozofie a literatury v Uppsale a Stockholmu se v roce 1922 na čas připojila k radikálnímu levicovému hnutí Clarté, z jehož řad pocházel i její pozdější manžel Leif Björk. V té době na ni hluboce zapůsobily teorie Sigmunda Freuda o existenci nevědomí a psychoanalýza, v níž spatřovala nejen terapeutickou metodu umožňující osvobození individua, ale také inspiraci pro nový literární jazyk, využívající volných asociací a principu dialogu. Boyeová sama psychoanalýzu podstoupila, nejprve roku 1927 ve Švédsku a později za pobytu v Německu roku 1932, kde se zřejmě též vyrovnávala se svou sexuální orientací. Navázala zde osudový vztah s mladou Židovkou Margot Hanelovou, kterou pozvala do Švédska, a žila s ní pak až do své smrti v otevřeném lesbickém svazku.

Boyeová debutovala roku 1922 lyrickou sbírkou *Mrak (Moln)*. Počátkem třicátých let založila společně s Erikem Mestertonem a Josefem Riwkinem významný modernistický časopis *Spektrum* (1931–1932), který publikoval nejen poezii a literární statě, ale i články o psychoanalýze a moderní architektuře. Boyeová, spolu s E. Mestertonem, přeložila také stěžejní dílo světového modernismu – Eliotovu báseň

Pustina (The Waste Land). Za svůj život vydala čtyři básnické sbírky, ta poslední, *Sedm smrtelných hříchů (De sju döds synderna)* vyšla až posmrtně. Kritika později nejvíce ocenila originální modernistické obrazy ve sbírce *Kvůli stromu (För trädets skull, 1935)*.

Karin Boyeová je ale také autorkou řady povídek a pěti románů. Její první román *Astarte* (1931), který získal výroční švédskou literární cenu, je satirou na dehumanizovanou moderní civilizaci, v níž všechno, i city, ovládají peníze. V silně autobiografickém díle *Krise (Kris, 1934)*, prvním švédském románu s tematikou homosexuality, pojednává experimentální formou krizi náboženské a sexuální identity hrdinky, která si postupně uvědomuje svou lesbickou orientaci, byť je to v románu pouze naznačeno. Homosexualita byla totiž ve Švédsku trestným činem až do roku 1944. V románech *Merit se probouzí (Merit vaknar, 1933)* i v nedokončeném *Zvěstování (Bebådelse, 1940)* spisovatelka zkoumá možnosti harmonického vztahu mezi mužem a ženou, založeného na vzájemné důvěře a otevřenosti. Největšího ohlasu dosáhl její antiutopický protiválečný román *Kallocain* (1940), který byl přeložen do řady jazyků a v osmdesátých letech vyšel i v češtině jako zatím jediné dílo Karin Boyeové. V roce 1941 spáchala Karin Boyeová sebevraždu. Její zoufalá partnerka Margot zemřela vlastní rukou jen o měsíc později.

Jana Holá, Ph.D., 15. dubna 2011 (foto dodala autorka)

Ať vejde ten pravý: Upírská romance ze stockholmského předměstí

„Moje kniha pojednává o upírovi na stockholmském předměstí Blackeberg v 80. letech minulého století. Je také o tom, jaké to je, když je člověku dvanáct. A také o lásce a o pomstě. Ale v centru dění je upír. Pravý upír, takový, co musí pít krev, aby dál žil. Název odráží to, co pokládám na upírech za morálně nejvíce fascinující. Musíte je pozvat k sobě dál. Navíc je to i název jedné Morrisseyho písničky: Let the Right One Slip In. Jako výzva: Ať se to stane,“ napsal švédský spisovatel John Ajvide Lindqvist o svém románovém debutu **Ať vejde ten pravý**, který vyšel v roce 2004.

Členové a přátelé Severské společnosti se mohli seznámit s českým překladem románu a poté shlédnout stejnojmenný film režiséra Tomase Alfredsona z roku 2008 podle Lindqvistova vlastního scénáře na FAMU 6. dubna 2011. Film, který byl do českých kin uveden společností Cinemart v roce 2009, se promítal z DVD v původním znění s českými titulky.

Hlavní postava knihy, dvanáctiletý Oskar, vyrůstá jen s maminkou na okraji Stockholmu. Kluci ve škole ho už dlouho šikanují, ale on se jim nedokáže postavit, ani se někomu se svými problémy svěřit. Raději tráví většinu volného času sám se svými knížkami a výstřižky o nejrůznějších vraždách, násilnostech a perverzích a uniká do světa fantazie. Z nich ho ale na podzim roku 1981 vytrhnou podivné události, které předčí všechny Oskarovy představy a život místních obyvatel jednou provždy změní. Nejprve nedaleko v lese objeví mrtvolu chlapce, kterého vrah nechal záměrně vykrvácet. Vše nasvědčuje tomu, že by mohlo jít o rituální vraždu. V té době se Oskar spřátelí s novou sousedkou, s holčičkou Eli, která se nastěhuje do vedlejšího domu s tatínkem. Není to ale tak docela obyčejný tatínek. Oskarova nová kamarádka a první láska také není jen tak obyčejná holčička. Vychází ven jen v noci, i v mrazu chodí nalahko a často bývá hladová. Navíc trvá na tom, že nemůže vejít dovnitř, dokud ji nepozve dál... „Všechno v mé knize je v podstatě pravda, jenom se to stalo trochu jinak,“ říká autor.

Švéd John Ajvide Lindqvist se narodil roku 1968 a dvanáct let se živil jako kouzelník a sólový komik, než se prosadil jako spisovatel. Debutoval „upířím hororem“ *Ať vejde ten pravý* (*Låt den rätte komma in*, 2004), který vzbudil na švédské literární scéně senzaci a byl přeložen do více než desítky jazyků. Po úspěšném debutu vydal Lindqvist zatím pět dalších knih: romány *Jak zacházet s nemrtvými* (*Hanteringen av odöda*, 2005) s tematikou zombie, *Lidský přístav* (*Människohamn*, 2008), strašidelný příběh s nadpřirozenými prvky odehrávající se na fiktivním ostrově ve stockholmských šérách, a knihu *Hvězdička* (*Lilla stjärna*, 2010) o holčičce nalezené v lese, která je obdařena podivuhodnými schopnostmi. Dále vydal sbírku hororově laděných povídek *Papírové stěny* (*Pappersväggar*, 2006) a *Nechte staré sny zemřít* (*Låt de gamla drömmarna dö*, 2011), soubor povídek, fejetonů a jiných kratších textů. Lindqvist získal řadu literárních cen a jeho knihy dosud vyšly ve 29 zemích. Českou verzi debutu *Ať vejde ten pravý* vydalo nakladatelství Argo na podzim 2010 v překladu Jany Holé. Letos chystá vydání románu *Jak zacházet s nemrtvými*.

Lindqvist tvrdí, že je vlastně jediným současným autorem hororů ve Švédsku. Nechápe, proč se v jeho zemi, na rozdíl od Británie či Spojených států, tomuto žánru nikdo příliš nevěnuje. *Ať vejde ten pravý* byl údajně prvním švédským románem o upírech od roku 1848, kdy vyšel *Vampýr* (*Vampyren*) Viktora Rydberga. „*Strach ze zamčeného temného pokoje, kde něco číhá v rohu, je univerzální,*“ říká Lindqvist. Uznává, že se jeho příběhy často utápějí v krvi a nechutných detailech až na hranici snesitelnosti, nicméně podle něj pojednávají především o lidech a jejich střetu s něčím neznámým a hroživým.

V tom má autor zajisté pravdu, protože jeho lehce zvrácená poetika opravdu není pro každého. To se ukázalo i při prezentaci pro Severskou společnost, kdy jen několik skalních příznivců vydrželo až do konce filmu. Autor v něm totiž nešetří krví (od upírů se ani nic jiného čekat nedá) a některé scény jsou poměrně drastické, ale filmu nelze upřít ani temné severské kouzlo. Kdo ví, možná mezi námi opravdu žijí docela nenápadní upíři, stačí se jen rozhlédnout kolem.

Jana Holá, Ph.D., 15. dubna 2011 (foto Jiří Bartoň)

Pomáhal skutečně Sluneční kámen vikinským mořeplavcům?

Kam až dovedli doplout mořeplavci před tisíci a více lety v mnohých vzbuzuje úžas o to větší, že se z těch dalek dovedli bezpečně vrátit, a zdaleka to nebyly jednorázové cesty. Samostatnou kapitolu tvoří plavby v severních mořích a v severním Atlantiku, kde plavbu komplikuje nejen samo moře, ale často nepříznivé počasí po delší dobu.

Za optimálního počasí dávní mořeplavci užívali k orientaci na moři zejména pohyb a postavení nebeských těles, výskyt a pohyb živočichů, případně směr mořských proudů. Co však bylo jejich vodítkem, když se obloha zatáhla tak, že lidské oko nerozeznalo ani podle intenzity světla alespoň přibližné postavení slunce? Teorií na to, jak se Vikingové orientovali na otevřeném moři za špatného počasí, je několik.

V 60. letech minulého století publikoval dánský archeolog Thorkild Ramskou ve svých publikacích *Solstenen*, *Primitiv Navigation i Norden før Kompasset* (1969) a *Solkompasset* (1982) názor, že se vikingové řídili tzv. polarizačním kompasem – podobně jako piloti, kteří létají přes Severní pól a využívají polaroidový přístroj ke stanovení polohy Slunce, nazývaný Kolmanův sluneční kompas, Nebeský kompas nebo Tusmørke kompas, a domnívá se, že některé minerály vyskytující se na Severu mohly podobně sloužit i vikingům. Navíc na podporu své teorie uvádí i literární odkazy na "sluneční kameny", které se objevují například v zachované legendě o Sigurdovi. Sága vypráví, že jednoho zataženého dne, kdy hustě sněžilo, se radil král Olaf s hrdinou Sigurdem, kde je Slunce. Aby si ověřil Sigurdovo tvrzení, vzal do ruky Sluneční kámen a pozvedl jej k obloze, aby si potvrdil, odkud světlo přichází, a našel tak polohu slunečního kotouče. Věc, kterou král použil s ověřením polohy slunce měl být krystal nerostu, zvaný Sluneční kámen, minerál s určitými fyzikálními vlastnostmi, které způsobí, že kámen mění barvu podle úhlu dopadu světelných paprsků anebo změny směru tohoto procházejícího světelného paprsku. Bohužel materiální důkazy ani popis takového kamene, nebo alespoň jméno požitého minerálu, nebyly zatím nalezeny, a z toho důvodu je řada badatelů k existenci Slunečního kamene skeptická. Tímto tajemným kamenem, jestli vskutku existoval, by mohl být například krystal turmalínu nebo cordieritu, zejména jeho průsvitná modrá

polodrahokamová odrůda iolit. Mohlo by jít také o dvojlomný kalcit, známý i pod jménem Islandský vápenec. Pro první dva minerály je typický pleochroismus, což je schopnost měnit barvu v závislosti na směru polarizovaného světla, které krystalem prochází. Krystaly se tak chovají jako nedokonalé polarizační filtry. Natáčením průhledného krystalu islandského vápence lze také určit směr polarizace světla.

Ke čtyřicet let staré myšlence o vikinském polarizačním kompasu se nyní vrátili maďarští vědci Ramón Hegedüs a Gábor Horváth, když „oprášili“ své dřívější práce a pozorování a aktuálně publikovali nejen dřívější shrnutí svých měření, ale i některé nové postřehy. Tito dva fyzikové dlouhodobě spolupracovali s dalšími kolegy zejména v severských zemích a především ověřili, že najít Slunce na zamračené obloze jen od oka není nic jednoduchého. Dobrovolníci v téhle disciplíně prakticky pouze tipovali.

Jinak je tomu při použití přístroje na měření polarizovaného světla, kdy pak lze polohu Slunce při nepříznivém počasí určit. Bohužel se zatím neodhodlali k pokusům přímo s krystaly. To nahrává jejich kritikům, kteří aktuálně zveřejněné výsledky nepovažují za přesvědčivý důkaz o praktickém používání slunečního kamene v polarizačních kompasech na vikinských lodích.

Někteří archeologové jako například Christian Keller z univerzity v Oslu upozorňují, že chybí konkrétní hmotné doklady pro hypotézu o orientaci podle „slunečního kamene“. Definitivně jej prý přesvědčí až nález příslušného krystalu ve vraku vikingské lodi. Připouští, že i staří vikingové mohli znát vlastnosti různých minerálů, ovšem že k jejich praktickému použití pro orientaci museli dát dohromady řadu empirických poznatků.

Pro ty z vás, kteří máte doma islandský vápenec, turmalín, cordierit nebo jiný vhodný minerál, může být tento článek inspirací pro dny, kdy na delší dobu zatažená obloha nebo nedej Bůh smogový mrak překazí vaše jarní nebo letní plány. Využijte takovou nepřízeň počasí a zkuste si jako staří vikingové určit světovou stranu nebo polohu Slunce schovaného za zataženou oblohou.

Nepotřeba přesného polarimetru, na určení směru k Slunci i za špatného počasí stačí použít kompas a metodu určování severu podle hodin. Nebo obyčejnou zkušenost, kde se v danou hodinu Slunce nad známým obzorem právě nachází. A pak zkoumat, co na to „řekne“ minerál. Se sadou vhodných krystalů, s trochou praxe a po sérii systematických pokusů se tak k pravděpodobné odpovědi můžete dopracovat blíže než vědecké kapacity.

Vikingové neměli ani kompas, ani polarimetr a příslušné fyzikální znalosti. Jenom poznávali drsné prostředí, ve kterém žili, a dobovatelská snaha je vedla k mnohým dalším obdivuhodným empirickým zkušenostem.

Charakteristika kamenů zmíněných v textu

Islandský vápenec / kalcit je velmi čistý, čirý vápenec. Pro silný dvojlom světla se používal do kvalitních optických přístrojů (například polarizačních mikroskopů). Nejčistší formy tohoto minerálu se nacházely v zálivu Eskifjord na Islandu.

Turmalín je kámen všech barev – od černé, hnědé, červené, žluté, zelené, modré po bezbarvý. Různě pohlcuje světlo podle toho, z kterého směru vzhledem k ose krystalu přichází. Nejběžnější odrůda turmalínu je černý neprůhledný skoryl, který se vyskytuje u nás v okolí Dolních Borů na Žďánsku a poblíž Protivína, kde se vyskytují celé krystalické shluky zvané Myšenecká slunce. Turmalíny bývají běžně dvou- nebo tříbarevné, a to buď napříč krystalem, nebo zonálně.

Cordierit nebo také iolit je křemičitan hořčíku a hliníku. V krátké sloupcovitých krystalech je zrnitý, bezbarvý, fialový, šedý nebo hnědý. Na průhledných krystalech je patrný dichroismus a trichroismus (dvou- nebo tříbarevnost). V ČR se vyskytuje u obce Horní Bory a Něžná na Moravě a také ve Světicích u Říčan. Jeho výskyt ve Švédsku se uvádí v lokalitách Näverberg a Falun, v Norsku v Kragerø a Arendal, ve Finsku v Orijärvi i v Bodenmais v Německo (Bavorsko).

Ing. Pavel Dobrovský, 15. dubna 2011

Laponečkové na vlnách Českého rozhlasu

Trocha poezie nikoho nezabije, napsal a pěl svého času Jiří Suchý. Tak jako mnoho jiných přede mnou využívám tento citát, abych upozornil, že bude následovat... poezie. A to ne ledajaká, ale francouzská, přeložená významným českým básníkem Vladimírem Holanem. O Laponcích.

Toto zřejmě kratochvilné dílko jsem „potkal“ jako reprízu na podzim 2010 na vlnách Českého rozhlasu v podvečerním vzpomínkovém pořadu pamětníků o práci v jedné z redakcí rádia. Poprvé byla báseň vysílána v roce 2002 v přednesu Josefa Kemra a Daniely Kolářové. Spíše to bylo v souvislosti s připomenutím spolupráce s Josefem Kemrem, než že by to bylo o Severu. Tiskem vyšla tato báseň česky o 40 let dříve, a to v roce 1962 ve výboru překladů Vladimíra Holana *Cestou* ve Státním nakladatelství krásné literatury a umění, n. p., Praha. Odtud jsem jí opsal i s poznámkou autora a spolu s francouzským originálem pořízeným z internetu ji nabízím všem přátelům Severu. Autor **George Fourest** žil v letech 1867–1945. Přispíval do několika literárních časopisů, objevoval se v kruzích symbolistů a dekadentů. Uvádí se, že vytvořil tři básnické sbírky *La Négrresse blonde*, *Le Géranium oviparie* a *Contes pour les satyres*.

Laponečkové

Ve své jurtě pěkně očadlé
a ucpané, že není zle,
přehodných laponečků shluk
pije a pije rybí tuk!

A venku pláče vichrů změt'
a medvědi si bručí teď
a skřípou zuby nazpaměť,
a dávno kleslo za zlou kru
bledounek slunce severu!
Leč v jurtě pěkně očadlé
a oucpané, že není zle,
přehodných Laponečků shluk
pije a pije rybí tuk...

Mlčky tam sedí, s tichem gest,
děd, otec, máť a děti šest,
a poslední z nich slintá tich
v kolíbce z proutků vrbových;
ryšaví staří sobi tři
s výrazem sladkým na ně zří!...

Jdou brzy spát as usnou včas
a zejtra budou pítí zas
rybího tuku dobrý máz,
pak usnou zas jak na rozkaz
a přijde den, kdy umřou as!
Tak jejich život proplétá
se bez závidi po léta!...
Jak závidím však poeta
těm Laponečkům družný shluk,
jež pije, pije rybí tuk!

Petits Lapons

Dans leur cahute enfumée
Bien soigneusement fermée
Les braves petits lapons
Boivent l'huile de poisson!

Dehors on entend le vent
Pleurer; Les méchants ours blancs
Grondent en grinçant des dents
Et depuis longtemps la mort
Le pâle soleil du nord!
Mais dans la brume enfumée
Les braves petits lapons
Boivent l'huile de poisson...

Sans rien dire, ils sont assis,
Père, mère, aïeul, les six
Enfants, le petit dernier
Bave en son berceau d'osier:
Leur bon vieux renne au poil roux
Les regarde, l'air si doux!

Bientôt ils s'endormiront
Et demain ils reboiront
La bonne huile de poisson,
Et puis se rendormiront
Et puis, un jour, ils mourront!
Ainsi coulera leur vie
Monotone et sans envie...
Et plus d'un poète envie
Les braves petits lapons
Buveurs d'huile de poissons.

Zdroj: <http://arbralettres.wordpress.com/2010/09/03/petits-lapons-georges-fourest/>

Ing. Pavel Dobrovský, 15. dubna 2011

Yngvar Brenna: Co hýbalo Norskem v roce 2010

Sopečné starosti

Největší dojem na Nory v roce 2010 asi udělaly zprávy o výbuchu sopky a následném sopečném mraku, který znemožňoval cestování letadlem v zemi, kde je jednou z hlavních forem přepravy. Tyto události se najednou ocitly velice blízko a Norové nejsou zvyklí, aby se natolik bezprostředně potýkali s takovou přírodní pohromou. Navíc se odedávna hodně zajímají o počasí, což souvisí se zeměpisnou polohou a velkým počtem lidí, kteří pracují venku a provozují venkovní volnočasové aktivity.

Veliký rozruch vyvolaný výbuchem sopky a jeho následky byl způsoben směsicí na jedné straně fascinace přírodními silami, na straně druhé úzkostí a znepokojením. Lidé se letecky nedostali včas tam, kam potřebovali, poštovní zásilky nabíraly zpoždění a vývoz zboží, kde je klíčová čerstvost umožňována rychlostí přepravy – jako např. zemědělské produkty, ryby a mořské plody –, trpěl. Lidé často museli shánět alternativní přepravu, což se v mnoha případech velmi prodražilo, když výjimečné situace využívali někteří například pronajímatelé aut v cizině. Kvůli tomu, že bylo obtížné předpovědět, jak dlouho bude krize trvat, se Norové, kteří před krizí pobývali v cizině a domů se potřebovali dostat co nejdřív, snažili dostat zpět i s pomocí taxíků, a to i ze zahraničí. Byla pozastavena přeprava nemocných a zraněných prostřednictvím vrtulníků a muselo se dočasně přejít jen na pozemní přepravu.

Jeden čas si laici i odborníci dělali starosti ohledně toho, zda popel neobsahuje kritická množství nebezpečného fluoru a oxidu siřičitého, což by mohlo znečišťovat vzduch, vodu i pastviny. Pak mohla média obyvatelstvo naštětí uklidňovat tím, že jedovatost nepřesahuje akutní meze. Existuje přitom i norská sopka, která by při svém výbuchu způsobila nemalé potíže, byť mezi Nory si je jí jen málokdo vědom. Je to třetí největší sopka v Evropě, 2277 m vysoká, a nachází se na ostrově Jan Mayen.

Monstrózní vedení

Monstrózní elektrické vedení. Takto bylo přezdívano 90 km dlouhému elektrickému vedení, které Norsko rozdělilo, místo aby ho doslovně i přeneseně spojilo. Rovných 265 stožárů až 45 m vysokých má spojit západ a východ Norska za účelem spolehlivějších dodávek elektřiny do druhého největšího města Norska Bergenu a okolí. Kvůli elektrickému vedení ale bude muset být pokácen porost v šíři 40 m po celou trasu.

Rozbor budoucí energetické potřeby byl vypracován monopolní státní společností Statnett, která podle mnohých nedůvěryhodným způsobem zaměřovala vlastní přání za skutečnou energetickou situaci v zemi. Obyvatelstvo odmítlo vést s vládou dialog, který mu byl nabídnut až po dohodě vlády se společností Statnett. Aparát kolem vlády oznámil potřebu dialogu o záměrech s obyvatelstvem, jenže to, jak se ukázalo, pohrdalo touto snahou. Lidé měli dojem, že vláda a společnost Statnett jakožto partneři pro dialog propadli, když záměry prosadili bez souhlasu obyvatel a teprve potom dialog navrhli.

V srpnu 2010 se politický nátlak znatelně zvětšil a způsobil, že politici si museli své záměry důkladně rozmyslet. Elektrické vedení totiž mělo přetnout Hardangerský fjord, jednu z ikon Norska jako turistického magnetu. Na kráse mu přidává mj. fakt, že je lemován ovocnými sady. Oblast je jednou z nejdůležitějších pro cestovní ruch v Norsku. Diskutovalo se o tom, jestli je stavba elektrického vedení nutným pokrokem, nebo naopak znásilněním jednoho z nejkrásnějších koutů Norska, který byl na základě svých jedinečných kvalit nominován na místo v seznamu UNESCO. Rozhádání byli i partneři ve vládě. Místní lidé a mnohé osobnosti z kultury přispívali do diskuse. Hrozilo dokonce fyzické zabránění konstruktérským pracím, něco podobného jako se stalo v souvislosti s nejkontroverznější stavbou Norska, přehradní nádrží na řece Alta v roce 1980. Na stavenišť Hardangerský fjord se však dostavila jen hrstka protestujících.

Podpora stavby dvěma menšími koaličními stranami způsobila preferenční propad všech tří partnerů v koalici. To, že plány prosazovala největší koaliční strana, sociálně demokratická Arbeiderpartiet (česky Dělnická strana), na základě její energetikopolitické historie tolik nepřekvapilo. Po válce se, mnohdy velice na úkor ochrany přírody a názorů lidí nejen v dotčených obcích, zasloužila o velké množství podobných projektů. Spíše překvapilo, že se stavbou vedení souhlasily zeleně radikálnější a levicovější Sosialistisk

Venstreparti (Socialistická strana) a Senterpartiet (Strana středu), která je především agrární a venkovskou stranou a klade důraz na posilování demokracie – mj. s tímto odůvodněním tato strana nejvíce ze všech brojí proti členství v EU.

Elektrické vedení bylo v dotčené oblasti podle takřka všech veřejných orgánů, organizací a jednotlivců nejen v rozporu s regionálními a národními zájmy, protože se dostalo do konfliktu se známými a chráněnými přírodními a kulturními památkami. Uvažovalo se i o variantách, kdy by byly dráty taženy mezi stožáry, příp. kabel pod povrchem země a pod vodou ve fjordu. Bylo by to dražší, ale nevandalizovalo by to – jak to někteří nazývají – krajinu.

Navzdory protestům byla stavba vedení začátkem března 2011 prosazena, ještě ke všemu bez souhlasu drtivé většiny nevládních parlamentních stran a bez náležité debaty v parlamentu. Časté prudké zvyšování ceny elektrické energie, způsobené tužšími a delšími zimami v posledních letech, a skutečnost, že v přehradních nádržích je nedostatek vody pro výrobu elektrické energie pomocí hydroelektráren, si vynucuje řešení této situace. Řešení prosazované vládou však není jediné možné. Věří se, že uvedení nového elektrického vedení do provozu bude mít vliv na cenu elektrické energie nejen v napájených oblastech, ale snad i v celé zemi. Podle jedné z analýz by vedení energie pomocí podmořského kabelu bylo o 3,4 mld. NOK dražší než vedení pomocí stožárů, navrhované vládou. Rekordní účty za elektřinu v domácnostech debatu o stavbě vedení částečně ztlumily.

Místním lidem však o peníze, které by musely být vynaloženy, jde pouze v omezené míře. Boj proti stavbě elektrického vedení je hlavně veden proto, aby lidé mohli i nadále cítit hrdost na svoji místní identitu a aby tato identita nebyla stavebním projektem narušena. Hardanger je jedním z nepřehlédnutelných pojmů v norských dějinách a kultuře a takový by měl zůstat i v budoucnosti. Stávající norská distribuční síť je ale zastaralá a málo efektivní. Na modernizaci chyběly desítky let desítky miliard norských korun. Možná by pravidelnější upgrade vyšel levněji a hardangerský konflikt by pak byl zbytečný? Zdá se ale, že se vláda ve skutečnosti rozhodla dříve, než byly rozborů hotové. Stůj co stůj. Poslední slovo v tomto případě však ještě nepadlo.

Špionáž z mnoha stran

V listopadu 2010 se zjistilo, že velvyslanectví USA v Oslu již deset let provozuje špionáž a shromažďuje údaje o Norech, které považuje za bezpečnostní riziko, fotografuje je a materiály poté zasílá do USA. Norské ministerstvo zahraničí si předvolalo amerického velvyslance v Oslu a požádalo ho o vysvětlení. Odhalení tajných amerických aktivit v Norsku způsobilo na tamní politické scéně rozhořčení. Vrchní prokuratura v Oslu už oznámila, že záležitost vyšetřuje.

Práci prováděla tajná jednotka zvaná Útvar dozoru odhalování, která svou činnost provozovala před velvyslanectvím. V jednotce bylo činných patnáct až dvacet občanů Norska, z nichž mnozí měli zkušenosti z policie a armády. Údaje o sledovaných lidech byly ukládány do tzv. amerického rejstříku teroru neboli rejstříku SIMAS. Norové porušili jak povinnost mlčenlivosti, tak zákon o ochraně osobních dat.

Podle Spojených států byly norské úřady o aktivitách jednotky informovány. Ministerstvo zahraničních věcí a ministerstvo spravedlnosti však popřely, že by o nich věděly. Norský ministr spravedlnosti podal v této věci vysvětlení parlamentu a ve svém prohlášení do velké míry předem zprostil Američany viny, nicméně řekl, že případ bude předmětem šetření, aby se vyjasnilo, zda byl spáchán trestný čin.

Korespondence k případu mezi norským ministerstvem zahraničních věcí a velvyslanectvím USA byla ale částečně utajována – přestože norský ministr spravedlnosti slíbil, že se nebude nic utajovat a vystupoval, jako kdyby uvolnil veškeré dokumenty, které k případu existují. Mnoho zdrojů však potvrzuje, že tomu tak není a že informace jsou zadržovány na žádost USA. Korespondence ukazuje, že norská ministerstva jsou vůči USA opatrná a žádají je o povolení k odtajnění a ke zveřejnění i velice obecných údajů. Případ byl a je v Norsku důkladně probírán, veřejně se o něm diskutuje a nechybí napadení USA a obvinění, že se jedná o paranoidní mafii, která manicky sleduje obyvatele hostitelské země, zatímco jiní tvrdí, že odhalení zlých úmyslů a záměrů je „stará novinka“, stará zpráva. Protože velvyslanectví USA

nechtělo zprostit své norské zaměstnance mlčenlivosti, vyšetření případu dlouho stálo na místě. Norští pracovníci velvyslanectví chtěli podat vysvětlení policii, nebylo jim to však povoleno. Případ je proto stále otevřen a nevypadá to, že se dočká brzkého rozuzlení.

Američané však nejsou jedinými, kteří v Norsku dlouhodobě nechávali sledovat některé obyvatele. Podle norské kontrarozvědky má 19 zemí v Norsku své agenty. V roce 2010 se také ukázalo, že diplomaté iránského velvyslanectví sledovali jak vlastní obyvatele bydlící v Norsku, tak například dění kolem budovy amerického velvyslanectví. Jak Íráncům v Norsku, tak jejich příbuzným v Íránu, vyhrožovali pracovníci velvyslanectví. Bývalý konzul na iránském velvyslanectví v Oslu kdysi na protest proti takovým praktikám odstoupil. Řekl, že velvyslanectví bylo a je čistým centrem rozvědky. Údajně Íránci mj. pod záminkou účasti na konferencích dostávali víza do Norska, byť ve skutečnosti přijížděli sledovat Íránce – hlavně disidenty – v Norsku. Nikdo nezná celkový rozsah škod, které sledování každodenní činnosti občanů několika států a porušování jejich práva na soukromí způsobuje.

Pětadvacet let poté, co byl největší špion v norských dějinách – Arne Treholt – odsouzen k 20 letům vězení za špionáž v prospěch Sovětského svazu a Iráku, byl případ v roce 2010 znovu otevřen kvůli knize dvou novinářů s tvrzením o údajném uměle vytvořeném důkazu, o který se postarala norská policie a který měl doložit, že Treholt přijal větší hotovost od své kontaktní osoby u KGB. Kauza se po letech opět stala jedním z hlavních témat. Avšak ani tento případ není ještě s definitivní platností uzavřen.

Přistěhovalectví metlou nebo požehnáním?

Po volbách ve Švédsku v září se straně Sverigedemokraterna, v překladu Strana švédských demokratů, kterou mnozí označují za krajně pravicovou, po pár desetiletích podařilo prolomit hranici pro vstup do parlamentu. Mnoho lidí se pak v Norsku i jinde začalo ptát, co to bude znamenat pro Švédsko a skandinávské země vůbec. Děje se tak zhruba ve stejné době, kdy řada evropských politiků jako například Sarkozy, Merkelová, Cameron a další zvedají kritické hlasy na adresu imigrantů.

Strana se snaží se hrát do not tým, kteří tvrdí, že stát nijak nehájí zájmy těch, kdo tam již žijí. Kritika Strany švédských demokratů se v mnohém velmi podobá kritice zmíněných předních evropských politiků. Velmi zjednodušeně jde o to, že dosud byla prokazována příliš velká tolerance a respekt až naivita vůči druhé straně, tedy migrantům, aniž by to oni opětovali. Dostatečně se nesnaží naučit jazyk většinové společnosti a rozrůstání multikulturních menšin vytváří paralelní společnosti s rozpory, konflikty a potenciálními konflikty, které se nedaří překonat. Nepodařilo se úplně změnit postoje většinového obyvatelstva, které je stále velmi kritické vůči tzv. „novým krajanům“, jak se v Norsku někdy označují přistěhovalci a ti, kterým byl udělen azyl. Do velké míry se nepodařilo ani změnit postoje přistěhovalců. To, že přežívají „staré“ postoje a názory, se někdy zakládá ne na předsudcích, nýbrž na vlastních zkušenostech a reflektovaných názorech. Mnozí přistěhovalci, a to hlavně muslimové, jsou velmi kritičtí k humanistickým náboženským hodnotám v zemi, kam se stěhují, a to třeba i po několika generacích.

Podle článků na Internetu, v novinách, dopisů čtenářů a reakcí těch, se kterými jsem se na toto téma bavil, se mi zdá, že mnoho lidí z většinového obyvatelstva má zaprvé pocit, že jejich země přestává zvládat nápor problémů i práce, která je s přijímáním cizinců přijíždějících za jakýmkoliv účelem. Země nemají na řešení této situace dost lidí ani kapacity a situace se vymyká kontrole. Za druhé lidé chtějí dát najevo – možná jaksi na truc – že voliči jsou síla, se kterou je třeba počítat, a že politici dosud vládoucí nemají mandát dále bez širšího konsensu, tedy shody v národu, natolik závažně a nenávratně měnit zemi a složení obyvatelstva. Početná skupina občanů si dokonce přeje co nejdříve o tématu migrace referendum, ale to se asi nikdy neuskuteční.

O tom, že se jedná o opravdu závažné změny – nehledě na diskusi, jestli tyto změny byly spíše k prospěchu nebo ne – se lze přesvědčit při sledování vývoje za posledních 30 až 40 let: V průběhu těchto pár desetiletí padly v Norsku některé monopoly, jako například monopol státní církve a monopol homogenního obyvatelstva. Samozřejmě ani jeden z těchto monopolů neplatil na 100 %, to leda velmi dávno, nicméně v posledních letech nejvíce roste katolická církev kvůli masivnímu stěhování Poláků do Norska.

Představme si postoje většinového obyvatelstva jako kyvadlo, které se dlouho vychylovalo spíše k jedné straně a později se otočilo ke straně opačné. Ve vyrovnané pozici asi dlouho nebude. Hodnoty jsou v pohybu. Probíhá jakési probouzení a zároveň vystřízlivění. Lidé si říkají, že se v nich vlády po desetiletí snaží vsugerovat představu, že spasíme svět tím, že zranitelné skupiny i jednotlivci ze všech koutů světa necháme usadit v Norsku, Švédsku atd. Asi se nezměnilo nic na obecném postoji, že se jim má pomáhat, ale čím dále více lidí je nakloněno tomu, aby pomoc směřovala tam, odkud tito jednotlivci a tyto skupiny pocházejí.

Pokud se nemýlím, jedním z důvodů, které před několika lety v Rakousku pomohly Haiderovi k moci byla „únava“ rakouské společnosti ze dvou stran, které si střídavě vyměňovaly koryta. Něco podobného si myslím, se v průběhu posledních dvou nebo tří desetiletí děje i v jiných zemích. V některých to trvá kratší dobu, v jiných delší. Švédsko mělo oproti Norsku a Dánsku v tomto určité zpoždění. Nějak se tam vládnoucím stranám dařilo obyvatelům navozovat pocit harmonie, dobra a pozitivních efektů, které mají vyvěrat z toho, že do země proudí čím dál více cizinců. Voliči však přestávají slyšet na argumenty a „balamucení“ etablovaných politiků, jsou hladoví po názorech kritiků. Možná cítí, že „prokoukli“ plané a nic neříkající řeči o přistěhovalecké politice a nutnosti pomáhat, a o tom, že cokoliv jiného by bylo šovinistické, či rasistické. Nechtějí se dále podrobit diktátu nebo tomu, co mnozí nazývají nestoudné lži ze strany politiků. Mají toho dost, že jsou osočováni a házeni do pytle s rasisty a nacisty pokaždé, když promluví kriticky. A odcizení obyvatel, to, že si téměř proporcionálně s narůstajícím počtem cizinců necítí ve vlastní zemi doma, je dalším zdrojem znepokojení.

Nikdo nestanovil pro přistěhovalectví nějaký strop a řekl „A už dost“. Kde je ta jeho hranice, kdy už si politici řeknou „dost“, také nikdo neví. Možná je to to, co chce většina voličů slyšet: „Stanovili jsme si nějaký strop“. Myslím, že lidem se krajně nelíbí, že přichází další a další přistěhovanci, což Norsko, Švédsko atd. nenávratně mění, přičemž cítí, že se situace vymyká kontrole a že nikdo z těch, kteří za to mají být zodpovědní, za to nechce nebo nemůže přebírat zodpovědnost. Lidé mají třeba pocit, že politici jim v této otázce dlouhodobě nerozumí a nechtějí se znát k jejich problémům a že nemají zdání o tom, co všechno jejich migrační a azylová politika obnáší a jakou cenu za to platí obyčejní lidé. Hlavu strkají do písku a sami by, podobně jako většina ostatního obyvatelstva, mezi některými skupinami cizinců bydlět nechtěli. Politikům je vyčítáno, že žijí odtržení od reality a tím svým malým podílem – byť je to také podíl – dopomáhají k vytváření paralelních společností a z nich vycházejících problémů. Výsledkem migrační politiky je například situace, kdy je na některých školách v Oslu až 90 % dětí cizinců.

Značné rozhořčení vyvolávají denní zprávy o zločinech a konfliktech v komunitách cizinců a mezi nimi a většinovou společností. Tyto zprávy náladu vyhrocují, a čím více se politici a různí znalci snaží vyvracet pocity, že jsou s cizinci převážně problémy, rozptylovat obavy z problémů s cizinci vysvětleními a opakovanými tvrzeními, že se jedná pouze o okrajové jevy, tím méně se jim to daří. Veškeré pokusy politiků a jejich poradců přesvědčit veřejnost o opaku vyšuměly do ztracena a pokusy alespoň o zbrzdění vývoje přišly v niveč. Valná část norských politiků mluví o migraci jako kdyby to byla samozřejmost a jako kdyby Norsko byla horší zemí již dříve, než nastala její masová vlna.

I těm nejzarytějším zastáncům multikulturní společnosti, třeba z řad sociální demokracie, začíná docházet trpělivost a mějme na paměti, že se tu jedná o velkou část nejvěrnější základny voličů, jakýchsi pilířů společnosti. I ti teď dávají najevo, že se musí ustupovat od plamenných řečí o humanismu a solidaritě, že politici byli svou důvěrou k imigrantům často naivní a že je třeba brát obavy seriózně a s respektem.

Živě si pamatuji 80. léta, jak byla společnost hyčkána hesly jako např. „Ano pestré pospolitosti“ apod. Stále je do jisté míry tabu veřejně kritizovat migrační politiku. Člověk musí minimálně vše zformulovat hodně opatrně, aby nebyl považován za rasistu nebo šovinistu. Myslím, že existuje tady takový schizofrenní vztah mezi lidmi, kteří jsou více-méně pro a těmi, kteří jsou více-méně proti. Zejména sociálně demokratická strana v posledních letech stále více – byť spíše nepřímou – přiznává, že se nepodařilo a nedaří cizince integrovat do většinové společnosti. Tato strana přitom nesla v průběhu posledních desetiletí hlavní zodpovědnost za to, aby se to podařilo, neboť je dlouhodobě nejsilnější stranou se značným vlivem ve společnosti. Proto například v roce 2010 navrhla a prosadila, že by se měla stanovit věková hranice

pro uzavření toho druhu manželství, kdy si muž, a to často Pákistánec, „doveze“ do Norska ze své vlasti nevěstu, většinou sestřenicí. Pákistánci tvoří v Norsku největší skupinu přistěhovalců.

Norská strana Fremskrittspartiet, v překladu Pokroková strana, která je se svými 20–25 %, někdy i více, v posledních asi deseti letech druhou, někdy až třetí nejsilnější norskou parlamentní stranou, užívá nepřímých přiznání a „důkazů“, že se norské přistěhovalecké politice nedaří, ke svému posilování, a to zejména na úkor Sociálně demokratické strany. Kromě daňových škrtů a omezování role státu se většinou chopí každého, byť i místního případu, který je zveřejněn a týká se přistěhovalců, a přisvojuje si je. Občas se šance chopí i druhá konzervativně-liberální strana Høyre, v překladu „Pravo“, jejíž předsedkyně před pár lety prohlásila, že „Musíme zabránit tomu, aby se Trondheim (třetí největší norské město) stal největším městem Somálska.“ Narážela tím na velký počet Somálců, kteří tvoří další z největších skupin přistěhovalců.

„Schengen a volný pohyb osob nám byl čert dlužen,“ si myslí kdekdo. Do Norska stále proudí i mnoho nekalých živlů s úmyslem přijít snadno k majetku. Přitom policie má z kapacitních důvodů stále výše práh pro to, aby zasáhla. Posílat ty, kteří se něčím provinili, zpět do vlasti moc nepomáhá, za několik dní či týdnů jsou v Norsku znovu. V norských věznicích jich je na 60 %, živěných za norské peníze, kde se mají mnohdy lépe než doma.

Člověk by si možná myslel, že se to v Norsku hemží rasovými útoky. Zdaleka tomu tak není. Jsou výjimky, například před deseti lety, kdy byl ubodán mladík černé pleti, který byl adoptován do norské rodiny. Pak se ale okamžitě svolala čtyřicetitisícová demonstrace proti neonacismu a rasismu. Byla to největší demonstrace v Norsku od dob války. V Norsku je mnohem méně skinheadů nebo obecně osob, které se otevřeně hlásí k více-méně fašizujícím skupinám a hnutím, než ve Švédsku. Existují, to popírat nelze, ale nejsou schopni mobilizovat soukmenovce ani rekrutovat další lidi. Jeden čas mělo být aktivní hnutí zvané Vigrid, ale od doby, kdy jsou čím dál více sledovány jejich aktivity, o nich není slyšet.

Pomalu ale jistě se toto téma stává polarizujícím a bude tedy obyvatelstvo více rozdělovat, což může znamenat konec smíru a relativní a zdánlivé harmonie ve společnosti. V nejhorším případě nebude mít sociální stát peníze na svůj další chod. Město Bradford v Anglii je srovnatelné s Oslem a od války se tam usazují hlavně Pákistánci, kterých je tam dnes přes 50 %. Město má v Anglii největší nezaměstnanost, nejvíce lidí na podpoře a nejvyšší výdaje na zdravotní péči. V Norsku je přes polovinu Pákistánců-mužů v pracovní neschopnosti a jenom jedna ze čtyř žen má práci mimo domácnost. Více než polovina si za partnera bere jiného Pákistánce.

Yngvar Brenna podle své přednášky pro Severskou společnost, 15. dubna 2011

Skandinávské stopy v muzeích Čech, Moravy a Slezska

Nový cyklus výstav, *Skvosty evropského umění*, uvedla v únoru Galerie výtvarného umění v Ostravě expozicí jedenácti děl autora, který, ač uměleckého uznání dosáhl ve Švédsku, byl původem Maďar, dětství prožil na Slovensku a své první výstavy uskutečnil v Čechách. Jde o Endreho Nemese (1909–1985), česky Andreje Nemeše, vlastním jménem Andreje Nágela.

Umělec se narodil 10. listopadu v Pécsvaradu jako maďarský žid. Vystudoval v Praze na akademii výtvarných umění v ateliéru profesora Willyho Nowaka a přátelil se s významnými českými umělci a intelektuály. Vzhledem k politické situaci v roce 1939 uprchl do Finska a posléze natrvalo zakotvil ve Švédsku. V 60. letech byl již uznávanou postavou švédského umění.

Pozoruhodnou shodou okolností tak došlo k tomu, že k Nemesovi se hlásí hned tři státy. Svědčí o tom i společná česko-slovensko-švédská poštovní známka s jednotným motivem rytecké transpozice jeho Barokní židle. Jedná se o zobrazení jeho prvního díla, které vytvořil jako utečenec ve Švédsku v roce 1941. Dílo je v současné době majetkem Moderního muzea ve Stockholmu a známka byla vydána 5. října 1996 v sérii Umění.

Nemesovy memoáry vyšly v roce 2002 ve stockholmském nakladatelství Carlssons. O jejich vzniku

se zasloužil profesor František Janouch, „fyzik mnoha profesí“, který umělce přiměl, aby své osudy namluvil na magnetofonové pásky. Ty vyšly o rok později v nakladatelství Akropolis pod názvem *Endre Nemes: Pod přikrovem času*.

V Moravské galerii v Brně probíhala od listopadu do února výstava *Donátoři, mecenáši, sběratelé*. Představila nejvýznamnější osobnosti, které přispěly k růstu fondů Františkova, posléze Moravského a pak Moravského zemského muzea, předchůdce Moravské galerie. Mezi nimi byl i Eduard Sýkora, malíř a sochař ze záliby, sběratel, jištěný švédskou korunou.

Sýkora se narodil v roce 1835 v Moravci, záhy se u něj projevilo malířské nadání – studoval v Brně u Františka Richtera a Mathiase Stiassného. Ve studiích ho podporovala majitelka moraveckého panství Luisa Amalie von Baden (1811–1854), která panství zakoupila po rozvodu se švédským princem Gustavem Vasou, synem svrženého švédského krále Gustava IV. Adolfa. Zdařilý je jeho portrét saské královny Karoly (1833–1907), určený pro starobinec a špitál v Moravci, který královna založila k uctění památky své matky Luisy Vasy. Její předčasný skon ale učinil konec dalším studijním plánům Sýkory.

Do konce dubna bylo v Uměleckoprůmyslovém muzeu v Praze možno zhlédnout retrospektivní výstavu Pravoslava Rady, klasika české keramické tvorby druhé poloviny 20. století, pod názvem *P.Rada! Paráda!*

Rada získal v roce 1947 roční stipendium dánské vlády, studoval na Královské dánské akademii užitých umění v Kodani a pracoval v dílně Nathalie Krebs. Vystavoval v řadě zemí, mj. v Dánsku, Finsku a Švédsku. Jak si lze přečíst u popisu tří vystavených kusů: Jako aspirantskou práci na VŠUP vytvořil jídelní soubor, který tvarovou jednoduchostí a volbou barevnosti glazury reflektoval aktuální tendence skandinávského designu.

dr. Arnošta Vieweghová a Jana Černá, 11. března 2011

Prosincové setkání s dánským velvyslancem J. E. Ole Moesbym

Oslava tradičního svátku sv. Lucie v Baráčnické rychtě na Malé Straně

foto Jiří Bartoň

Gramatická lepirela od nakladatelství Holman

Inzerce – První gramatiky severských jazyků na českém trhu určené pro širší veřejnost vydalo nakladatelství Holman. Autorsky se na nich podíleli naši špičkoví pedagogové. Přehledy gramatiky byly vydány ve formě lepirela z barevného lamina ve velikosti 102 x 230 mm. Nabízíme vám jejich náhledy.

DÁNŠTINA

SOUHRN GRAMATIKY

TVAROSLOVÍ morfologi	Číslovky numeralier	5
Podstatná jména <i>substantiver</i>	Předložky <i>præpositioner</i>	6
Přídavná jména <i>adjektiver</i>	Slovesa <i>verber</i>	7
Příslovce <i>adverbier</i>	SKLADBA syntaks	10
Zájmena <i>pronominer</i>	VÝSLOVNOST udtale	13

TVAROSLOVÍ MORFOLOGI PODSTATNÁ JMÉNA SUBSTANTIVER

Rod:

Dánština má dva mluvnické rody: rod **společný** (utrum) a **střední** (neutrum). Přibližně 73 % podst. jmen v dánštině je rodu společného a 27 % rodu středního.

Společný rod:

a) většina slov, která označují lidi, zvířata, rostliny a některé věci: en pige *dívka*, en hund *pes*, en tulipan *tulipán*, en kniv *nůž*, en pen *pero*. Výjimky, např. et menneske *člověk*, et dyr *zvíře*, et barn *dítě*, et får *ovce*.

b) většina slov s koncovkami **-dom**, **-else**, **-hed**, **-ing**, **-sion**, **-tion**: en rigdom *bohatství*, en forelskelse *zamilovanost*, en venlighed *laskavost*, en regering *vláda*, en pension *důchod*, en nation *národ*.

Střední rod:

a) většinou jména látková označující neurčitá množství; protože jsou nepočítatelná, nevyskytují se v neurčitém tvaru: sandet *písek*, guldet *zlato*, vandet *voda*.

b) slova s koncovkami **-(e)ri**, **-um**: et vaskeri *prádelna*, et museum *muzeum*, mnohá s koncovkou **-skab**: et venskab *přátelství*, et ægteskab *manželství*, ale: en videnskab *věda*.

Číslo:

FINŠTINA

SOUHRN GRAMATIKY

VÝSLOVNOST ääntäminen	1	Příslovce adverbier	5
SLOVO sana	1	Číslovky numeralit	6
TVAROSLOVÍ muoto-oppi		Záložky, předložky, postpositiot,	
Podstatná jména <i>substantiivit</i>	2	<i>prepositiot</i>	7
Přídavná jména <i>adjektiivit</i>	3	<i>Slovesa verbit</i>	7
Zájmena <i>pronominit</i>	4	SKLADBA lauseoppi	11

VÝSLOVNOST ÄÄNTÄMINEN

Přízvuk na 1. slabice jako v češtině. Samohlásek (vokálů, zkr. V) je 8 (a-ä, o-u, ö-y, e-i). Princip vokálové harmonie, tj. v jednom slově (kromě složených) jsou vždy jen samohlásky přední (ä, ö, y): pöytä *stůl* nebo samohlásky zadní (a, o, u) talo *dům*. Samohlásky e, i jsou ve vokálové harmonii neutrální a mohou se kombinovat s jakýmkoliv samohláskami päivä *den*, tuoli *židle*, meri *moře*. Samohláska ä se vyslovuje velmi otevřeně jako v angl. hat [hæt] *klobouk*, e je za to užší a zavřenější než české, je třeba činit jasný rozdíl mezi ä a e, älä *(ne)dělej*, ele *gesto*. Češi mají tendenci vyslovovat ö jako e. Samohláska ö se vyslovuje jako v němčině (Österreich *Rakousko*). Samohlásky y a i jsou různé hlásky siittää *zplodit*, syöttää *zalovat*. Samohláska y se vyslovuje jako německé přehlasované ü. Důležitá je výslovnost dvojhlásek äy, öy, yö a kombinace samohlásek např. yö, eä, öä. Každá samohláska se vyskytuje jak v dlouhé, tak v krátké podobě sata *sto*, saattaa *doprovázet*, tuli *oheň*, tuuli *vítr*.

Souhlásky (konsonanty, zkr. K) i samohlásky mohou být krátké a dlouhé muta (krátká) *bahno* – mutta (dlouhá) *ale*, tuli *oheň* – tulli *clo* – tuuli *vítr*, kuka *kdo* – kukka *květina* ao.

NORŠTINA

SOUHRN GRAMATIKY

TVAROSLOVÍ morfologi	Číslovky tallord	8
Členy <i>artikler</i>	Slovesa <i>verb</i>	9
Podstatná jména <i>substantiv</i>	Předložky <i>preposisjon</i>	13
Přídavná jména <i>adjektiv</i>	Spojky <i>konjunksjoner</i>	14
Příslovce <i>adverb</i>	SKLADBA setningsstruktur	14
Zájmena <i>pronomen</i>	VÝSLOVNOST uttale	16

Jazyková situace v Norsku je specifická. Existují zde vedle sebe dva úřední jazyky bokmål a nynorsk a velké množství aktivně užívaných dialektů. Tento souhrn gramatiky a výslovnosti vychází z jazykové normy bokmål, která je v současné době rozšířenější v psané norštině, jako vyučovací jazyk na školách a také jí mluví obyvatelé jihovýchodu Norska – nejlidnatější části země.

TVAROSLOVÍ MORFOLOGI ČLENY ARTIKLER

Členy podstatných jmen

NEURČITÝ

	<i>jednotné číslo</i>	<i>množné číslo</i>
<i>muž. r.</i>	en en gutt <i> chlapec</i>	–
<i>žen. r.</i>	ei / en ei/en bok <i> kniha</i>	–
<i>stř. r.</i>	et et år <i> rok</i>	–

URČITÝ

	<i>jednotné číslo</i>	<i>množné číslo</i>
--	-----------------------	---------------------

ŠVÉDŠTINA

SOUHRN GRAMATIKY

TVAROSLOVÍ morfologi	Číslovky räkneord	12
Podstatná jména <i>substantiv</i>	SKLADBA syntax	14
Zájmena <i>pronomen</i>	Slovesled ordföljd	14
Přídavná jména <i>adjektiv</i>	Spojky a vedlejší věty	
Příslovce <i>adverb</i>	<i>konjunktioner och bisatser</i>	15
Slovesa <i>verb</i>	Ostatní övrigt	16
Předložky <i>prepositioner</i>	VÝSLOVNOST uttal	17

TVAROSLOVÍ MORFOLOGI PODSTATNÁ JMÉNA SUBSTANTIV

Rod

Švédština rozlišuje dva rody: rod **společný** (utrum) a **střední** (neutrum). Asi 70% podstatných jmen a téměř všechna podst. jména označující osoby jsou rodu společného.

Členy

Švédština rozeznává dva členy: člen určitý a neurčitý. Neurčitý člen je pro rod společný en a pro rod střední ett. Stojí před podst. jménem a používá se pouze v jednotném čísle a jen u počítatelných podst. jmen, když mluvíme o osobách, předmětech a jevech poprvé a jsou pro posluchače neznámé. Han har en bok / ett hus. *Má (nějakou) knihu / (nějaký) dům*.

Určitý člen se připojuje za podst. jméno jako koncovka. Pokud podst. jméno končí na souhlásku, připojujeme -en nebo -et: boken, huset, pokud končí na samohlásku, připojujeme pouze -n nebo -t: flickan, stället. Určitý člen se používá, když mluvíme o osobách a věcech známých: Boken är intressant. *(Ta) kniha je zajímavá*. Huset är gammalt. *(Ten) dům je starý*; u části dnů: på kvällen *(obvykle) večer*, u osob či věcí jedinečných svého druhu: Solen skiner. *Slunce svítí*; u částí těla: ont

„Grónsko – země mizejícího ledu“

Severská společnost by všechny přátele Severu ráda upozornila na výstavu manželů Klempířových s grónskou tematikou, která bude probíhat od 3. června do 4. září 2011 v Krkonošském muzeu Vrchlabí.

Alena a Jaroslav Klempířovi navštěvují Grónsko každoročně již 16 let. Dlouhodobě spolupracují s Velvyslanectvím Království Dánského v Praze a dalšími zastupitelskými úřady severských zemí. V roce 2007 byli oceněni za práci v Grónsku audiencí u dánské princezny Marry. Výstavu bude provázet bohatý doprovodný program, včetně besed s manžely Klempířovými. Více informací na webových stránkách www.polarnisvet.cz nebo na telefonních číslech 602 322 728 a 602 297 335.